

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Tertivm, De Philosophia Sinensivm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

CAPVT TERTIVM,
DE PHILOSOPHIA SINENSIVM.

§. I.

Scriptores de re literaria Sinensium.

Ex India in amplissimum Sinarum imperium transgressi gentem offendimus, antiquitate, ingenio, artium cultura, prudentia politica et philosophiae studio non modo omnibus Asiae populis praferendum, sed cum Europaeis quoque, si haud paucos audias, comparandum. Quam a canis aeuī vetustissimi temporibus philosophari coepisse, adeoque origines philosophicas in ea quaerendas esse, excellentissimum quoque de moribus philosophiae genus sequi magni in ciuitate eruditā viri contendunt. Ut enim taceamus Iesuitas, qui doctrinam Sinensium magnis elogii extollere cooperunt, ex quo in amplissimum regnum progressi, annunciantis religionis Christianae mysteriis manum admoveant; ISAACVS VOSSIUS^a, plurimum Sinensi literaturae tribuit, quem secutus est B. SPIZELIUS noster^b. Recentissima autem aetate Sinensium philosophiam plurimum suscepit incomparabilis LEIBNIZIUS^c, quem secuti sunt illustres viri C. WOLFIUS^d, et G.B. BYLFINGERVS^e, quibus BARBAYRACIUM^f, aliosque addere licet. Ast iam aeuo medio fuisse nonnullos, qui Chinam ingressi, parum dignam laude doctrinam eius gentis deprehenderint, ex itinerariis Arabum quorundam, qui seculo IX illud regnum intrarunt, quae dissertationibus eruditissimis illustravit EVSEBIUS RENAVDOTIVS^g, disci potest. Maxime vero recentiori aetate sacerdotes illi emissarii, qui ex aliis familiis, quam Ignatii, in hanc regionem peruenierunt, euangelium I. C. praedicaturi, quique cum Iesuitis de pictis callide et laudatis perperam Sinarum institutis decertarunt, exiguum et falsam esse doctrinam eius gentis philosophicam contenderunt: quorum obseruationes collegit, et falsitatis Iesuitas conuincere fategit ANTONIUS ARNALDVS^h. Inter ipsos Iesuitas parum eruditioni Sinensium tribuit LUDOVICVS DE COMITIBVSⁱ, quam sententiam quoque secutus est, et dissertatione singulari demonstrauit RENAVDOTIVS.

Addi-

^a) Obseru. variar. c. 13. 14.

ipse Wolfius. Conf. qui de ea creatione libere iudicat Cel. REIMANN. loc. cit. p. 29.

^b) In elegantibello, de re literaria Sinensium.

e) In Specimine doctrinae vet. Sin. morali.

^c) In Praef. ad Nouissima Sinica et in Epistola

f) Praef. ad Pufend. §. 14.

ad Remondum T. II. p. 413, sqq. qua Introd. in phi-

g) 1718.

losophiam Sinensium situr.

h) La morale pratique des Iesuites Tom. III.

^d) In Orat. de Sinarum philosophia, quae quant-

VI. VII.

torum morum occasionem dederit in Hist. Phil.

VII.

Wolfianae explicandum est, vid. LUDOVICI

examinauit eam Ven. LANGIUS, emendauit

Intr. in Hist. Phil. Wolf. P. I. c. 2. §. 67. p. 51. sqq.

i)

examinauit eam Ven. LANGIUS, emendauit

GUNDLING. Hist. phil. mor. c. 5. p. 35. 36.

Addi his possunt BVDDEV^k, THOMASIV^l, GVNDLINGIV^m, HEVMANNVSⁿ, alii^o. In hac opinionum diuersitate et virorum doctorum diffensu magna cautione atque prouidentia opus est, ne in partes abrepti, vel nimium tribuamus Sinenibus, vel nihil. Itaque scriptores illi attente, et sine praeiudicio, nec sine adhibito examine legendi sunt, qui de rebus Sinenium commentati sunt, quos plerosque nominauit, et more suo eleganter et acute iudicium interposuit suum Ven. IO. FR. REIMMANNVS, qui *Sciagraphiam philosophiae Sinensis noua methodo traditam et eruditorum omnium iudicio submissam*^p edidit, quocum Cel. STRVVI^q conferendus. Non repetemus eos hoc loco breuitati consulturi, sed notamus tantum, ex multis eos potissimum consulendos esse, qui philosophiam Sinenium ex instituto attigerunt, vel de theologia Sinenium tractarunt. Quo nomine nota sunt scripta THEOPHILI SPIZELII de Re literaria apud Sinenses, G. G. LEIBNIZII *Nouissima Sinica*, CHR. WOLFII *Oratio de philosophia Sinarum*; G. B. BULFINERI *Specimen doctrinae veterum Sinarum moralis et practicae*; ZACH. GRAPIVS de *Theologia Sinenium*; DOMINICVS FERDINANDVS NAVARETTA de *Regno Sinto*: et quae contra Iesuitarum ostentationes monuerunt RENAVDOTIVS et MINORELLI in *Observationibus ad errores Iuencii de rebus Sinicis*. Qui duo scriptores eo magis expendi merentur, quo magis a praeiudicio peregrinae admirationis et credulitatis, quod plerosque in praeceps egit, liberiiores fuerunt, qui vero Minorelli nomine scriptum illud vulgauit (ipsius enim Minorelli esse Iesuitae pernegrant^r) et ipse diu inter Sinenes versatus est, et Iesuitas Iesuitis opposuit. Maxime vero quae Nauarettta, Antonius de S. Maria, P. Nic. Longobardus, de philosophia et theologia Sinenium tradiderunt, cum observationibus illustris Leibnizii ad has scritptiones, eiusque epistola ad Remondum comparanda sunt, legendaque elegans et erudita diatribe Ven. CHRIST. KORTHOLTI de *Philosophia Sinenium veteri media et recentiori*, qui excusationes Leibnizii roborare et noua luce perfundere annis est^s. Cui etiam in elegantissima *Collectione epistolarum Leibnizianarum eruditissimam epistolam praestantissimi CROZAEI* debemus, in qua laterem lauisse Leibnizium philosophiae Sinenium *čegodečlax* vindicando demonstrare contendit. Tacemus scriptores, qui post ANTONIVM ARNALDV^t de cultu demortuorum, maxime Confucii, apud Sinas disputationauerunt, magna ex parte a B. BVDDEO^u enarratos.

§. II. Quiem-

k) Hist. phil. c. 6. §. 37. Anal. hist. phil. p. 351.

l) Cogit. de libris nouis 1689. p. 600. 606. 626.

m) loc. cit.

n) Act. phil. Vol. II. p. 750.

o) HORN. Hist. phil. L. 6. c. 7. p. 309. LANG.

Annot. ad erat. Wolfii etc.

p) Brunsvig. 1727. 4.

q) Bibl. phil. c. 3. §. 3.

r) Mem. de Trevoux 1715. p. 229.

s) Extant haec monumenta scriptaque omnia in Vol. II. epist. Leibnizii a Kortholto vulgaturi.

t) In^v diff. de superstitioso Confuciⁱ apud Sinenses cultu, quae in Anal. hist. phil. extat,

*Scripta Sina-
rum philoso-
phica, quas
edita sunt.*

§. II. Quemadmodum vero his testibus omnibus non tam secure stare licet, quam ipsis monumentis Sinarum philosophicis, ita ad eorum potissimum fidem recurrentum est, consulendique ante omnia libri gentis acutae classici. Quorum inspiciendorum copiam nobis fecit diligentia virorum doctissimorum, qui ex Societate Iesu in Chinam delati, *αντόγεας* Confuciana altaque huius gentis scripta philosophica, quae apud eam publicam auctoritatem nacta sunt, collegerunt, et in Europam missa tandem ex mandato Christianissimi regis Ludouici XIV vulgauerunt. Prodiit memorabilis collectio hoc titulo: *Confucius Sinarum philosophus; siue Scientia Sinica Latine exposta studio et opera PROSPERI INTORCETTA, CHRISTIANI HENDRICH, FRANCISCI ROVEMONT, PHILIPPI COVPLETI PP. S. I. Paris clo 15 c lxxxvii.* Digna est curiosa collectio, quae attente legatur et examinetur, quia omnium plurimum ad cognoscendam literaturam et philosophiam Sinicam attulit. Ornat vero eius vestibulum erudita atque luculentia dissertatio praeliminaris, in qua introductio in historiam philosophiae Sinensis exhibetur. Sequitur philosophorum Sinensium principis, Confucii vita; et tunc ipse Confucius [¶] siue scientia Sinensium Latine exposta, cuius liber primus a Cemçu, secundo Confucii discipulo vulgatus nomen Ta-Hio, hoc est *magna scientia*, accepit, quia ad instruendos praecipitis suis principes viros, qui subiectos sibi populos et regna moderantur, scriptus est: in quo auctor principes feliciter imperandi cupidos, sibi prius imperare, et initia regni a sui totius cura cultuque sumere, deinde aulam familiamque recte instituendo ad regni administracionem prudenter progredi iubet. In secundo, qui auctorem eundem Confucium habere dicitur, sed ab eius nepote *Cusu* dicto, in lucem publicam traductus fuit, de medio sempiterno siue de aurea mediocritate constanter omnibusque in rebus tenenda, agitur, vnde nomen *Chun-yum* accepit. Tertius liber decem *Kiuen*, id est sectionibus constans, *Lun-yu*, id est, differentium colloquia, inscribitur, atque apophthegmata Confucii et discipulorum eius et his similia exhibet, quae de vitiis, virtutibus, officiis, et recto regime praecipiunt. Inspurguntur passim quedam ex monumentis Sinensium philosophicis memoratu digna, vel alia doctrinam eorum illustrantia. Adiecta est in fine tabula chronologica scientiae Sinciae, itemque synopsis imperii Sinarum et rerum in ea notabilium [¶]. Promiserunt quoque doctissimi editores Memcii scripta, qui post Confucium seculo illi posterior celeberrimus inter Sinas philosophus fuit. Qua promissione faliuam mouerunt ciuitati eruditae ea videndi, quamvis aliter vixum sit cel. *Gvndlingio* [¶]. Tandem desideriis eruditorum velificaturus *FRANCISCVS NOEL S. I. Missionarius*, Pragae clo 10 c cxii edit:

[¶]) Non esse haec scripta ipsius Confucii contendit *MINORELLI* l. c. §. 8. p. 178.

[¶]) *Conf. Act. erud. 1688. p. 254. seqq. vbi hic*

liber copiose recensetur, quem locum consulere possunt, qui libro rariori destituantur.

[¶]) l. c. c. 5. p. 32.

dit: *Sinensis imperii libros classicos sex, e Sinico idiomate in Latinum traductos.* In qua collectione praeter Confuciana nonnulla comparent quoque scripta Memcii desiderata. Quia vero exoterice hi libri philosophici scripti sunt ^v, et more gentibus Orientis recepto paraenetice tantum virtutis doctrinam proponunt, plurimum debet illustri BULFINGER O orbis philosophicus, quod dissolutas Sinenium scopas de morali et ciuili disciplina colligendo, iustum et ordine philosophico cohaerentem ethicæ et politicae fasciculum historiae philosophicae studiosis suppeditauerit, dolemus autem Memcii scripta simul eum in usus vocare non potuisse. Plurima vero de fide harum collectionum controversia inter eruditos fuit, postquam Iesuitae in suspicionem venerunt, eos monumentorum Sinicorum interpretationem genuinam non dedisse, sed multa ad iuvaridam caussam suam adulterasse. Quidam enim, qui conuenire Iesuitarum interpretationem et relations cum iis, quae Dominicanæ familiae sodales retulerunt, de fide Coupleti et sociorum dubitandum non esse censuerunt ^w. Alii, quia linguae Sinicae ignorantia et ἀγχετόπων Sinicorum defectus comparationem et examen non admittit, iudicium suspenderem maluerunt. Inter quos est ven. REIMMANNVS ^x, qui bona anima la fide ex lingua Sinica in linguam Latinam sint translati, eos iubet dispicere, qui una cum monumentis authenticis utriusque linguae habent facultatem. IDEM de Collectione scriptorum Memcii a Noële edita iudicat: *Non esse dubitandum, eum genuinum illorum sensum et assèqui potuisse et reuera asecutum esse, cum viginti integros annos se addiscendae linguae et libris Sinicis peruvolutandis vacasse profiteatur.* Ast longe alia mens fuit aliis viris doctis, qui diligentiam magis et iuuandi res suas studium quam fidem in Iesuitis eminere censuerunt. Non memorabimus in praelentia obiectas in tradendis rebus Sinicis falsitates ab Observatore ^y in Iouuencii Historiam Societatis, qui ipse legi meretur; sed ad eruditissimum RENAVDOTIVM ^z prouocamus, qui Iesuitarum fidem sublestatam esse inde demonstrauit, quia tabulae Astronomicae, quas Iesuitae exhibuerunt, ab eis non integrae et incorruptae editae, sed ad tabulas Tychonis Brahei reformatae sunt. Id instituta comparatione Cassinum et Picardum obseruauisse, idque fassum quoque candide esse Coupletum obseruat. Tale quid autem cum ausi Iesuitae fuerint, an non in philosophico argumento idem tentauisse iustissima suspicio est? Idem quoque monet, versionem a Coupleto sociisque editam, paraphrasin esse, fine qua Confucii scripta plane intelligi nequeant: quae si proprius inspiciatur, fatendum esse, omnium rectissime pronuntiauisse Laurentium Magalottum, et Carolum Dati,

v) Vid. A&E. Erud. 1711. p. 285. seqq. 1712. p. 123.
224. seqq.

y) MINORELLI I. C.

w) LEIBNIZIVS, BULFINGERVS,
KORTHOLTVS II. CC.
x) loc. cit.

z) In Diff. praelim. I. c. quam Germanica lingua inferuit A&E. phil. Vol. II. p. 717. seqq. de-
cissimus HESMANNVS.

Dati, postquam cum Grubero et Oruillo S. I. ex China redeuntibus de doctrina Sinensium contulissent: esse eam ethicam Confucianam a theologia Scholastica transformatam. Addi his debet, ex relatione *Actorum Eruditorum* *, A Y M O N I V M versioni Jesuitarum velut imperfectae et multis in locis adulteratae nouam et fideliores melioremque versionem surrogare promisisse. Idem de Noëlis versione Sinicorum scriptorum iudicium est, quam meliorem accurationem non prodere, nonnulli iudicarunt. Certe, ipsi, qui tantum Sinicae philosophiae pretium statuit, celeberrimo WOLFIO †, visus est post tot annorum studium non satis intellexisse, quid verbis philosophorum Sinensium subsit. Ex his vero intelliger lector, quam difficile sit de genuinis Sinensium dogmatibus sententiam dicere, et quam incerto tali constent, quaecumque ex his libris de eo argumento afferuntur. Recurrentum itaque ad modestum Pyrrhonismum historicum, vel saltem nihil certi statuendum, sed intra verisimilitudinis cancellos cuncta redigenda; maxime vero, quae de philosophia Sinensium ab haud paucis magnifice praedicantur, examinanda accurate, abiectoque omnis partis studio, et inepto peregrinarum rerum amore explorandum, annon notiones Sinensium incertae, confusae nihilque distincti significantes certis et clarioribus definitae sint vocibus? annon meditationes disperfae et nullatenus cohaerentes, in unum sistema, excogitato connexionis vinculo, ire coactae sint? an non allegorica, hieroglyphica, aenigmatica multa secundum electas deamatassque hypotheses sint explicata? annon suppressa silentio multa, vel commoda interpretatione in tolerabiliores sensus peracta sint *? Ad quos scupulos offendisse multos, qui Sinensium philosophiam comere ornareque suscepserunt, ex dicendis constabit. De Sinensi itaque philosophia tota fere tractatio hypothetica et coniecturalis est.

§. III. Obscurissimae sunt magna que incertitudine laborant origines historiae philosophicae Sinensis, ob incertas et maximis dubiis expofitas chronologiae Sinicae rationes, quas cum veris temporum notationibus conciliare velle, idem effet, ac inter tenebras lucemque pacisci. Et antiquissima quidem philosophandi initia sunt, quae inter Sinas feruntur: ea enim ad primum imperii gentisque conditorem Fohium referunt, qui, si Sinarum chronologia standum est, annis ante natum Christum clo clo clo cccccliv, gentem feram ad rationes humanas reuocasse, legemque illi tulisse dicitur. Incipit enim cyclus Sinensium anno ante redemptum orbem clo clo clo cxlvi, octauo anno imperatoris Hoangti; ante

^{*)} 1713. p. 46.

†) I. C.

a) Ad has queffiones illis respondendum est, qui fide subelta vacare Iesuitarum relationes et verfiones contendunt. Horum enim accusantur Iesuitae ab illis, qui diu in China fuerint, linguan diciderunt, cum literatis Sinensibus conuerſati sunt; eiusmodi emendatarum rationum Sinarum.

spicionem roboraure exempla luculentia, maxime vero excoigitata iuxta commoda Societatis interpretatione eorum locorum, quos esse obscurissimos et incertos in confesso est. Iesuitarum itaque eorumque qui illorum partes tantis animis agunt, contra has obieciones et suspicione apologia certioribus, quam fieri solet, rationibus facienda est.

quem cum imperio praefuerint Fohi et Xi-nung, quorum ille CX annos, hic CXL imperasse dicitur, ad dicta tempora aetas Fohiana necessario referenda est. Ast si calculos Petaianos sequimur, magna verisimilitudine se commendantes, incidit natuitas θεαντρόπων in annum mundi cccc lxxxix, diluuium vniuersale in annum mundi cccclvi. Quod si itaque in dicta tempora incident anni Fohiani, aliquot eum seculis ante diluuium vixisse oportet. Cui cum non interrupta serie successores fuisse Sinas afferant, sequitur inde necessario, aut rationes historicas et chronologicas Scripturae sacrae aut Sinicas falsas esse et corruptas. Passim ideo dica scripta est Iesuitis, quod arenoso huic fundamento totam fabulam Sinicam inaedificauerint. MINORELLI^b enim, vel quisquis eius nomine Iuencii falsitates et errores castigauit, monuit, *Chronologiam Sinicam a recentioribus descriptam esse, nullo certo fundamento, cum in libro Xuking imperatorum anni saepius non numerentur, qui unicus tamen historiarum liber plenam apud Sinas auctoritatem habeat; nec Confucii auctoritate, quod Iesuitae contendunt, confirmatam esse, quo recentior longe fit.* RENAVDOTIVS^c autem, ad Cassinum prouocat, obseruantem, annorum quingentorum errorem in calculo Sinenium chronologico deprehendi: quem tamen venerabilis senex ALPHONSVS DE VIGNOLES, (qui cycli sexagenarii a Ianao Sinenium mathematico, anno A. C. N. vt ferunt cccccc lxx, inordinem redacti rationes luculenter docteque explicuit^d, et obscurissimo argumento more suo lucem egregiam affudit) accusat, quod cylcum Sinenium cum tabulis eorum astronomicis confuderit. Ipse vero ex Societate Iesu missionarius, vir acutus et doctus NICOLAVS LONGOBARDVS^e, lubens concedit, incertas turbatasque rationes temporum Sinenses esse. Haud ita pridem autem chronologiae Sinensi nouum lumen accedit IOANNES FRANCISCVS FOVQVETVS. Is enim redux ex China attulit tabulam chronologicam historiae Sinicae connexam cum cyclo, qui vulgo Kia-tle dicitur, compositam a NIEN scriptore inter Sinas maxima exstimationis, ex equestri apud Tartaros stirpe oriundo, muniberis inclito, proregis filio et fratre praefidis duarum prouinciarum, quem viuum adhuc cum ex China discederet, Foucquetus reliquit. Ex hac Nienis tabula chronologica perspicuum esse obseruat, qui eam rarius occurrentem ad manus habuit Ven. KORTHOLTUS^f, Epocham veram atque certam historiae Sinensis ad quadragecentos circiter annos ante natum Christum reuocari oportere. Et Sinas quidem initia gentis suae longius audere arcessere, et varias habere imperii sui historias et epochas diuersas; de iis autem Foucquetum explicativm annotare, ipsos inter se non minus acriter digladiari, quam nos tristis de originibus Chal-

Ppp pp 2 daeorum

b) p. 121.

c) l. c. Act. phil. Vol. II. p. 733.

d) Miscell. Berolin. T. IV. Obs. 2. p. 24. seqq.

e) T. II. Epp. Leibniz. p. 28.

f) Praef. ad Vol. II. Epp. Leibniz. p. 27.

daeorum Assyriorumque et Aegyptiorum dynastiis. Quamobrem in Sinenſi imperio de incunabulis et primordiis illius nationis, vnicuique quod libet, credere licere. Ex quo falso esse, deprehenditur, quod I V V E N C I V S [¶], scribere ausus est: *vetustatem Fohi imperiique Sinici, confirmare historiam Sinicam, tantam auctoritatem literatorum iudicio, ac potissimum Confucii auctoritate adeptam, vt eam vocare in dubium nemo prudens, ac nisi, vt dicunt, haereticus possit.* Ob quod mendacium merito acri MINORELLI [¶] calamo Iefuita vapulauit. Nos incertitudinem antiquitatum Sinicarum non magnopere miramur, recordantes Chaldaeos atque Aegyptios, quos tamen omnium primos imperia condidisse constat, non minus in antiquitate gentis suae afferenda supra omnium fidem ineptiuſſe, moremque gentium omnium fuisse, vt origines suas innata gloriae cupiditate antiquissimas faciant. Vnde proſus nullam esse Sinicae chronologiae auctoritatem in comperto eſt. Quamuis enim imperatorum ſucceffiones crepent, annosque definiant, fabulas tamen fulmosque eos vendere, et vel ex uno πολλονύμῳ plures exculpſiſſe, vel ad ementieſdam antiquitatem quosdam a gente ſuperba et faſtu plena infartos iſti ſeriei fuisse, aut annos nimium productos, eſt manifeſtissimum. Quae tamen non obſtant, vt non ſatis vetuſtas eſſe origines Sinenses putemus, cum poſt diſiectas linguarum confuſione gentes mature in illas oras nonnullas descendiffere ex Iaponenſium quoque hiftoria conſet. A Noachi tamen filiis iſtam terram iam cultam habitatamque fuſſe nobis veriſimile minime videtur: cum et tanta terrarum diſtantia fit probabile, qui in propinqiорibus fine dubio regionibus, maxime iis, quea ad meridiem fuere ſitae, conſiderunt; et vita plane fera et belluiniſ moribus acta, quea primis Chinae incolis tribuitur, tantum lumen Noachicorum, in filiis eorumque familiis resplendentium iubar minime patiatur. Suis itaque in tenebris origines Sinenses relinquendae ſunt.

*Fohi primus
Sinensis un le-
gislator.*

§. IV. Fabulis inuoluta eſt tota Fohii hiftoria, qualem Sinae enarrant: id quod nemo rerum veterum intelligens mirabitur, cum et legiſatores ipſi diuinis ſibi et admirandas origines ſoliti ſint adſcribere, vt diuini ortus opinione animos hominum velut vinculis quibusdam conſtringerent, et religione deuincirent, et homines feri in vitæ humanae ordinem moresque rationali creature dignos redacti, atque inſignibus humanae vitæ beneficiis maſtati eorum, quos viuos ſuſpexerant, memoria ſtatiuſ narrationibus posteritati reliquerint. Id cum in pleiarumque gentium antiquissimarum originibus euenerit, in Sinicis quoque non eueniſre non potuit. Et vixiſſe quidem hanc tanta temporum antiquitate, vt diluum anteuerat, nugantur Sinae; quos ſi non totos audiendos, ita tamen intelligendos eſſe admiratores ſapientiae Sinicae contendunt,

f) loc. cit.

g) I, c. p. 121.

tendunt, vt hunc Fohium vel Noachum ipsum, vel filiorum eius vnum fuisse coniificant. Quam opinionem recitasse, est refutasse, adeo absurda et inepta est. Tradunt autem Scriptores Sinenses^b, eum a matre ab iride circumdata in prouincia Xen-Si conceptum siveque *πνεύματος* natum esse. Cuius generis ortum diuinum cum plures veteres legislatores callide ementiti sint, nobis non monentibus lector intelligit, vnde haec traditio genita fuerit. Adultiorem, cum diuino intellectus acumine gauderet, ad emendandos mores ferinos Sinenium animum adiecisse, dicunt. Brutorum instar enim viventes cruda carne vicitasse, et a concubitu promiscuo ac incestu non abhorruisse, ita ratione humana situ et squalore obducta, vt nec patrem quis sciret suum, nec ius fasque ullum intelligeret. Eos itaque a belluina vita et perdita viuendi consuetudine reuocatum, leges illis tulisse, matrimonia instituisse, ordinem viuendi praefississe, animalium pisciumque capiendorum rationem commonstrauisse, ordinem quoque colendi coeli terraeque numina, et sacrificia offerendi modum docuisse; literas inuenisse, et artium rudimenta tradidisse. Qua in narratione id Fohio tribuitur, quod in aliis regionibus primis gentium conditoribus solet adscribi. Nempe apud Sinas quoque antiquissimos

fuit haec sapientia quondam

Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri leges incidere lignoⁱ.

Et hoc quidem pacto regnum sapientia magis, et auctoritate, quam potentia obtinuisse, et annis CXV prudenter administrauisse sede ex prouincia Xen-Si, vbi natus erat, in Chin-chen oppidum prouinciae Honan translata, Fohius dicitur.

§. V. Legislatorem haec quidem probant, qualem fuisse, Her-*Fohius an meti forte, Orpheo, similibusque non minorem, facile persuaderi nobis philosophus patimur, nihil enim in hac sententia est, quod non verisimilitudine se fuerit?* commendet. Ast non legislatorem modo Fohium faciunt, sed et magnum philosophum atque theologum, quotquot in Sinenium admiracionem rapti, frigidamque Iesuitis suffudentes maxima quaeque de Sinenium philosophia cogitant. Duplex autem philosophiae Fohianaee argumentum est. Nam, si Sinas audimus, ille praeter inuentas literas et musica instrumenta duo, vnum viginti septem, alterum triginta sex fidium, arcanioris philosophiae principia in libro Ye-kim dicto, aenigmatica methodo proposuit; et imprimis colendi numinis coelo terraeque praefecti rationem demonstrauit. Vtrumque philosophiae Fohianaee caput paulo attentius considerandum est, vt quid verisimiliter illi temporum canitiei

PPP pp 3 tribui

^{h)} Debemus notitiam historiae Fohianae Co-v- p. 3. seqq. Conf. MART. MARTINIUS Hi-
PLETO et locis, vid. Praef. Chronol. tab. §. 1. stor. Sinic. p. 21. seq. ij HORAT. in Art.

tribui queat, dispicere possimus. Est autem liber Ye-kim tertius librorum Sinicorum antiquissimorum, in pentateucho siue V-kim contentorum, de quo infra nonnulla trademus. Constat libellus, figuris siue lineis duplicitis generis, integris — et interruptis —, ex quarum multiplice combinatione tabula figurarum sexaginta quatuor exsurgit. Dici non potest, quantis interpretum tum veterum tum recentiorum coniecturis aenigmata haec torta et vexata fuerint, et torqueantur hodie, id quod monumentis veterum symbolicis et aenigmaticis necessario eueniere debere, et exempla philosophiae Aegyptiacae, et ipsa ratio nos conuinicit. Et Sinarum quidem acutissimi, id voluisse Fohium putant, vt rerum creatarum nexus, combinationes, societas, vel etiam pugnas et dissensiones, tum influentias, vicissitudines, et alterationes gentem rudem et infantem quasi docendo, ipsis gradibus ad sui principii ultimique finis supermaeque spirituum intelligentiae notitiam manu quasi perduceret. Alii antiquiores ad auguria et diuinationes illum libellum adhibuerunt. Confucius, vt infra dicetur, quique ex eius disciplina progressi sunt, et ante eum rex Ven-vam, qui undecimo ante C. N. seculo vixisse dicitur, praeter physicas qualitates morum praecepta virisque perfecti effigiem in eo quaesiverunt: de quibus celeberrimi libri interpretationibus multa in *Dissertacione praeliminari afferit COVPLETUS*^{k)}. Nostro autem tempore illustris Leibnizius, vt profundissimo ingenio vtebatur, facile vidit, in simplicitate aeuī Fohiani simpliciorem aenigmatis huius solutionem quaerendam esse. Vnde cum arithmeticæ diadycæ rationes detexisset, cuius historiam in eius vita iam adduximus, obseruauissetque ipsis duabus figuris I et O creationis mysterium adumbrari posse, eam ad Grimaldum S. I. tribunalis mathematici praefidem in imperio Sinensi misit, vt imperatoris animus ad meditanda Christianæ religionis dogmata illa excitaretur; eandem vero quoque communicavit cum Boueto S. I. sacerdote Pekini commorante. Vedit is illico Leibnizium simplicissimam rationem figurarum Fohianarum detexisse; atque in literis ad Leibnizium datis magnam illam LXIV figurarum tabulam communicavit; quae Leibnizio iudice, veram esse hanc explicationem conuicit, si lineam non interruptam interpreteris per I, interruptam per O. Nos datus quidem sumus in tantae antiquitatis aenigmatibus soluendis, et facile aliis Oedipi gloriam relinquimus. Ast si tamen nostra pro instituti nostri ratione sententia dicenda est, fatemur, videri nobis aenigma illud plane insolubile: non, quod solutiones probabiles afferri nequeant; sed quod ita cum omnibus symbolicis et hieroglyphicis mysteriis comparatum sit, vt quo quis est ingenior, eo meliores et verisimiliores explications afferre soleat, ea autem ipsa varios sensus recipiant, de quorum veritate nemo hodie statuere potest; postquam clauem auctor non addidit. Quod luculenter inde probatur, quod nemo Sinarum ad hunc usque diem mysterium hoc explicare potue-

k) Conf. illustris BULINGERVS, de Phil. mor. Sinensium app. §. 29. sq. p. 349. sq.

potuerit, vt fatis fecerit¹⁾. Si itaque certitudinis *ἀντίθεση* sectanda est, plane pro desperato in tenebris suis relinquendum est. Quod si vero, vt haud pauca in philosophiae historia sunt, quae solis conjecturis nituntur, ad verisimilitudinis speciem aliquam res reuocatur, tunc imprimis ad eam regulam attendendum esse putamus, quam certissimi canonis modum obtinere, artis criticae periti norunt: eam interpretationem esse probabiliorrem, quae et auctori, eiusque scopo et circumstantiis, et tempori in quo vixit, maxime conueniat. Quae vbi admittitur, nemo non intelligit, parum verisimilitudinis eos pro sua opinione militantis habere, qui nefcio quae philosophica mysteria, vel metaphysica, vel ethica in istis lineolis contineri putant. Nam nec Fohiano ingenio, licet id excelsum et acutum suisse concedamus, tribui possunt, quod se non theoreticis cogitationibus, sed legislatoria prudentia demonstravit; nec ad istius temporis circumstantias applicari, quae tales fuerunt, vt subtilitatibus eiusmodi philosophicis populum rudem, ferum, et ab omni fere rationis vsu femotum imbuere voluisse Fohium, ab eius prudentia prorsus sit alienum, qui littora arauisset, si speculationes arduas et difficiles aenigmatum integumentis obscuriores fecisset, populum eruditurus, qui prima doctrinarum rudimenta methodo planissima erat edocendus. Quo simplicior itaque interpretatione est, eo verisimilius, modo supponatur, quod sola Sinenium fide omni exceptione non maiore nititur, librum istum vere Fohianum esse. Vnde fatemur, magni Leibnizii diadycam arithmeticam reliquas omnes explicationes longo post se interuallo relinquere. Ut enim lineolis Fohianis egregie respondet, earumque apertissimas rationes docet, ita verisimillimum est, Fohium, qui rerum in vita humana necessiarum et utilium inuentione ferociam gentis perdomare studuit, numerandi artem, et quidem modo simplicissimo et stupida atque nondum defecata ingenia decente, illi tradidisse; aetatem autem sequentem alia numerandi ratione inita, quam describit Cl. HEILBRUNNERVS^{m)}, eius arithmeticae suisse oblitum: vnde factum, vt cum antiquitatis praejudicio fascinati Sinae ad Fohium suorum φιλοσόφους originem, more antiquitus recepto, referrent, in his lineolis alia longe mysteria quaererent, et alias interpretationes afferrent. Quae non magis simplici isti explicationi obstatre possunt, quam explicationes philosophicae Aegyptiorum de hieroglyphicis figuris simplicitati primae inuentionis. Ast haec tantum verisimilitudinis gradum respiciunt. Manet tamen incertum, vtrum Fohius ad hanc numerandi rationem peruerterit, praecipue cum aliis, quam qui in arithmeticā dyadica obtinet, ordo istarum lineolarum a Sinis adhibeatur: de quo incertum est, annon ita ab ipso Fohio traditus sit.

Licet

1) Nempe suas quisque et praceptorum suorum hypotheses in istis lineolis vidit, et antiquissimo tempori recentiorum philosophemata afficerit. Qui mos interpretandi vetera monumenta, quam prauus et inepius sit, ex damno, quod historiae

philosophicae intulit, est manifestum. Idem vero Fohianis lineolis accidit, quod tabulae Iliacae, in qua quilibet suas opiniones detexit.

m) Hist. mathes. L. I. cap. 28. §. 6c6. p. 524.

Licet omnino probabile sit, Sinas posteriores, cum aenigma Fohianum non intellexissent, figuram istas, ita transtulisse, et suae catenae eripuisse, prout imaginatio eorum nouas explicaciones comminiscens, exigere videbatur. Id quod ex eo colligi potest, quia in ordine primarum octo figurarum ex Coupletis testimonio Sinae variant. Alterum philosophiae Fohianae caput theologia naturalis est, quam satis puram et orthodoxam subiectis sibi gentibus eum tradidisse, docendo, quomodo summo spiritui coeli et terrae sacrificia offerenda sint, multis narrant, qui philosophiam Sinensem veterem commendant. Vnde magna nostra aetate enata controversia, vtrum Fohi et sequaces inter veri Dei cultores, an inter Athenos numerandi sint? Quae quaestio cum explicari, nisi theologia Sinarum in partes vocata, non possit, eam infra, vbi de placitis Sinarum veterum philosophicis differemus, ex instituto excutiemus.

*Successorum
Fohiorum
modusque
philosophan-
di.*

VI. Eadem, quam Fohius adhibuit, ratio obseruata quoque est ab illis, qui in regno successerunt; illi enim Fohianis vestigiis insistentes non regere modo populos, sed docere quoque contenderunt, regi sui indole ita poscente, vt ad mitiores iudicis mores et humanitatem feri populi magis reducerentur. Factum id esse egregiis inuentis atque artificiis vulgatis, et imprimis a rege Xin-num tradita agriculturae, herbarum et medicinae cultura", varias quoque vel ipsos scripsisse, vel conscribere suos iussisse tractationes, ad utilitatem inuentorum demonstrandam, valde est verisimile, credique sine metu contrarii, Sinensium scriptoribus potest. Eandem enim rationem apud alios quoque gentium legislatores obtinuisse, historia indubitate testimonia suppeditat. Ast accusantur quoque ab illis, qui deleta vnius Dei supremi notione cultum tantum spirituum mundi partibus praesidentium, atque idolatriam iam tum obtinuisse contendunt, quod naturalem pietatem suffocauerint. Quod tamen alii negant, et exempla in contrarium aferunt, quale illud imperatoris Ching-tang est, qui imperio diu fame presso, se hostiam piacularum numeri obtulerit. Ast hunc tamen reliquosque omnes, quamvis sacrificassent, non coelorum domino, sed coelo sacrificia obtulisse contendunt, quae cum ad dogmaticam Sinensis historiae partem pertineant, hoc loco excuti non possunt, nec inquirere hic licet, vtrum summum rerum omnium parentem, an spiritus mundi praefides adorare colereque populum docuerint. Laudandum autem est in his imperatoribus non modo studium mores hominum emendandi, sed et prudentia singulari praecepta morum eis tradendi. Factum id ab illis est methodo orientalibus gentibus valde visitata, et in se ad docendos populorum animos rudes maxime accommodata. Nempe non tantum allegoriis, similitudinibus, sententiis et huius generis aliis virtutis praecepta inculcarunt, vnde causa deriuanda est, cur ab antiquissimo tempore moralis doctrinae studium laetissime in hac gente floruerit, et ipse Confucius, se sua a priscis regibus et legislatori-

bus,

n) C O V P L E T I. C. p. 20.

bus, maxime Yao et Xun accepisse, professus fit^o; sed et poësin more veterum gentium fere omnium in auxilium vocantes, leges, statuta, morum praecepta carminibus comprehendenterunt: publicum autem religionis cultum ceremoniis ita repleuerunt, ut his vinculis eo certius esset populi obsequium. Qua de re ex iis, quae infra de theologia Sinenium dicentur, iudicium fieri potest. Collecta sunt tandem instituta nobilissima, sententiae et imperandi artes veterum, in scriptis, vnde libri illi classici enati sunt, quibus nihil vel venerabile magis atque sanctum, vel antiquum inter Sinas habetur. Et primo quidem pentateuchus ille huc pertinet, qui *V-kim* vocatur, in cuius libro primo *Xv-kim* dicto res trium regum Yao, Xum et Yu referuntur, qui inter legislatores Sinarum celeberrimi fuerunt. In hoc libro, leges, statuta, sententiae, monita ad reipublicae regendae felicitatem, quaedam etiam ad iuris administrationem, ad Kalendarium rectamque subiectorum principi gubernationem pertinentia leguntur, veterum porro principum res pro salute publica gestae, deriuatae in mare diluuii Sinensis aquae, aliaque, quae ad secundam et tertiam familiam imperantem spectant, narrantur. In secundo Volumine, *Xi-kim* dicto, odae et poëmata exhibentur, regnante pleraque familia tertia imperiali conscripta, quibus statuta regnorum laudesque virtutis decantantur: quorum dicendi rationem breuem, obscuram, metaphoricam et proverbiis obsoletis refertam, adeoque longe difficillimam esse, nemo mirabitur, cui antiquissimae poëseos, praecipue Orientalis, historia non ignota est. Tertium Volumen *Ye-kim* appellatum librum Fohi supra enarratum complectitur; Quartum librum Confucii *Chum cieu* vocatum, quod idem dicit, ac, ver et auctumius, complectitur, in quo res gestae, vicia, virtutes, et euentus earum varii principum enarrantur. Quintum *Li-Ki* dictum, rituum et officiorum memoriale est, quidque in ceremoniis sacris pariter atque profanis obseruandum, quae officiorum omnis conditionis hominum ratio fuerit, tempore trium familiarum imperialium, Hia, Xam, Cheu exponit: quam collectionem instituit Confucius, deleta vero igne iussu imperatoris Xi-Hoam-ti ex hominum memoria restituta, ideoque non valde perfecta est. Quae fusius omnia explicuerunt *COPLETVS*^p et *LONGOBARDVS*^q, repetierunt *BVLFINGERVS*^r, *KORT-HOLTVS*^s, aliqui, qui de literatura Sinenium differuerunt. Ex qua antiquissimorum scriptorum collectione patet, legislatores illos veteres, (hoc enim nomen magis mereri quam philosophorum, acta eorum loquuntur) parabolis, exemplis, fabulis, carminibus, ritibus atque cultu publico ad cicurandos hominum ferorum animos, necendam articulis suis ciuitatem, imperium formandum, obligandos subditos yfios fuisse. Negari autem nequit, magnam in ea re prudentiam principes hos adhibuisse, adque id acutissimas cogitationes collineare iussisse, ut tota virtutis ratio elegans et commoda euaderet, et praecipue reipublicae sa-

^o) IDEM p. 120.^p) I. 6. p. 20.^q) I. c. p. 173.^r) loc. cit.^s) loc. cit.

Iutaris, quem in finem populum paucis legibus, principem, eiusque administratos, regionum praefectos et gubernatores multis regulis et monitis formare contenderunt, praclarum ciuilis prudentiae specimen edentes. Qua de re tamen infra pluribus dicendum. Tanta autem horum librorum auctoritas inualuit, vt amplissimo commentario philosophi eos illustrarent. Inde enata altera collectio non minoris apud Sinas pretii, quae *Su-Xu*, id est tetrateuchus vocari solet, et planiori faciliorique dicendi ratione comprehenditur. Exhibit ea libros Confucii, *Ta-hio* siue *scientiam magnam*, *Chum yum* siue *medium sempiternum*, *Lun yu*, siue *ratio-cinantium sermones*, et opus Memcii de *Natura*, *Ritibus*, *Moribus et Officiis*. De quibus cum supra iam, quantum satis, dixerimus, hoc loco plura addere, nihil attinet. Tantae autem auctoritatis hi libri inter Sinenses sunt, vt si quis gradum inter literatos consequi velit, ex pentatecho vnum, tetrateuchum vero totum memoriter tenere necesse habeat. Tacemus alios commentatores, maxime *Ta-zivin* et *Singli*, de quorum auctoritate fideque cum *LONGOBARDVS*^z differuerit, ille potissimum adeundus est. Hi vero licet ex disciplina Confuciana prodierint, longe tamen infra illorum scriptorum auctoritatem sunt. Et hanc quidem primam periodum philosophiae Sinicae, quam primam veteris partem commode appellauit cl. *KORTHOLTUS*^z, vocare licet, de cuius dogmatibus infra dispiciemus. Nouam auspicatus est Confucius, cuius nominis celebritas tanta est, vt res eius curate hoc loco tangi mereantur.

Roosi, philo-sophus, quis fuerit?

Confucius.

§. VII. Fuisse ante Confucium philosophos traditiones Sinenses perhibent, quarum tamen fides an satis certa sit valde dubitamus. Narrat ex huius gentis relatione *K A E M P F E R V S*^x, anno *CCCXLVI*, post mortem Xekiae siue *Lociv*, ante C. N. natum fuisse Sokoki in prouincia Soo, Roosi quendam, quem mater annos *LXXXI* in utero gestauerit, vnde quoque nomen Roosi, id est, infantis senis ab ea acceperit. Famam de eo fuisse, animam sancti Kasso, qui praestantissimorum Xekiae discipulorum unus fuit, in eum transmigravisse, eiusque ope ad excellentissimam naturae deorum, spirituum, immortalitatis animorum, futurae vitae, dogmatumque aliorum notitiam peruenisse. Ast, si modo vera est tota narratio, ea tantum ad Li-Lao-Kiun pertinet, de quo similia Sinenses narrare infra trademus. Quod si is Xekiae sectator fuit, conciliari ea cum originibus sectae Foënae in China nequeunt, quae seculo I. post C. N. demum illuc peruenit. Incerta itaque Iaponenium traditio videtur. Certiora sunt, quae de Confucio Sinenses tradunt, cuius memoria ad hodiernum diem venerabilis apud eos est, et omnium celebratissima. Quo factum, vt inter Europaeos quoque, ex quo annales Sinenses apud eos innotuerunt, celeberrimis antiqui orbis philosophis adnumeraretur. Rerum autem Confucii historiam ex monumentis Sinicis dederunt *COVPLETUS*^y, atque *B. T.*

S. BAYE-

^x) pag. 174.

^y) In *Diff. de Phil. Sinens. veteri, media et noua,* quae praefationem Vol. II. Epp. Leibnizii continet,

^{x)} *Descript. Iapon. P. I. p. 67.*

^{y)} loc. cit.

S. BAYERVS^z, qui consulendi. Nos strictim more nostro res eius prosequemur. Domesticum philosopho nomen KIEV CHVM NHI est, CON FV & V, quod corrupta Lusitanorum pronuntiatio in Confucium commutauit, nomen honoris et meritorum est, quod tamen quid significet, accurate dicere scriptores rerum Sinenium nequeunt; verisimile autem est, doctorem venerabilem Chum, vel Con significare. Iaponensisibus, apud quos non minus, quam apud Sinenses eius memoria celebratur, Koosi, vel Koo^a dicitur. Natus est anno ante N. C. IDLI, quem CCXCIX post Xekiae mortem fuisse, obseruat KAEMPFERS^b. Patriam natus est, regnum Lu, quod hodie Xantung dicitur, editus in pago çeu ye. Patrem habuit Xo leham he, praefectum regni Sum, ex imperatoria stirpe prognatum, matrem, Chim, dictam, ex generosa familia Yen oriundam. Natuitatem eius miraculosam fuisse fabulantur Sinenses et Iaponenses; et futurae praestantiae atque sapientiae singularia proflus indicia praefe tulisse; auditam esse musicam coelestem eo nato, duosque dracones illi lauando adstitisse, quaeque alia sunt, illis, quae de Apollonii Tyanei natuitate feruntur, valde similia, excogitata fine dubio a succesoribus, ut maior communi nascentium forte videretur. Patrem triennis amisit, matrem ad vigesimum primum aetatis annum superstitem habuit. Sex annorum puer morum grauitate, et quod KAEMPFERS quoque obseruauit, statura proceritate viros adaequauit^c. Nunquam enim visus est cum pueris lusitare, tam deuotus, ut cibos non nisi patrio prius ritu coelo venerabunde oblatos attingeret. Quindecim annorum adolescentis, veteri gentis literaturae se tradidit, euoluendisque priscorum sapientum voluminibus immergit, deinde ad cognoscendos ritus ciuiles deatus est. Decimo nono, vel vigesimo anno vxorem duxit, Kien quon Xi, filiumque ex ea, Pe yu, suscepit, quem quinquagenarius, relicto nepote vxorem triennio prius morte amisit. Doctrinae vero et prudentiae laude eminens, et natuitatis conditione illustris muneribus splendidis summisque magistratibus in variis locis praefectus est. Quibus ita fungi studuit, ut et publicae utilitatis ratio constaret, et doctrinam publicis emolumentis emendandisque hominum moribus destinatam propagaret. Quare ubi hanc fibi spem deesse intelligebat, magistratu se abdicavit. Factum id quoque cum in aula regis Lu voluptates triumpharent, et corrumperetur principis animus cunctis foeminarum insidiis ad effeminatos mores dilapsis. Hos enim cum emendare frustra tentasset, sponte magistratum, quem in ea prouincia gesserat, depositus, exiliumque elegit, regna Sinensis imperii varia, peragendo, aeternas passus, pauperiem, infidias

Qqq qq 2 fidias

^z) Muf. Sinic. T. II. p. 214. 246.

^a) KAEMPFER. I. c. T. II. L. III. c. 6. p. 67.

^b) I. c. Incerta ratiem tempora Xekiae sunt: Confucii autem satis certis Sinenium testimoniosis definitiuntur, licet dubiter cel. H E V M A N N V S A. G. Phil. T. II. p. 226, de hac enim, qua Confucius vixit, aetate Sinenium chronologia incerta

haud est, vixisseque diu ante C. N. ex sectae Foënae historiis intelligi potest.

^c) Gigantea statura fuisse Sinenses fabulantur, latiss humeris, pectori ample, subfusco colore, oculis nigris et prægrandibus, capillo nigro, barba præmissa, naso sumum, voce gravi, tonitru inlitar sanante.

fidias et persecutio[n]es haud paucas. In regno Sum vero scholam tandem priuatus aperuit, et moralem doctrinam professus est. Vbi ingenti discipulorum, quos ter mille numerauit, applausu exceptus, amplissimis successibus disciplinam suam propagauit. Inter eos virtute doctrinaque eminere septuaginta duo, tanta exigitationis, ut hodie eorum nomina, cognomina, patria, resque aliae memoriae hominum inhaereant; quinquenti exiterunt, qui variis in regnis magistratus gesserunt. Eos quatuor ordinibus distingue[n]t, pro doctrinae, quam elegit, methodo placuit. Supremus in excolendo virtutibus animo posuit diligentiam; secundus ratiocinandi dicendique exercitationi vacauit; tertius dispexit de regimine politico et munieribus publicis rite administrandis; ultimus morum doctrinam, exotericam populoque tradendam, eleganti aptataque dendi ratione proponere didicit. Veterum autem scripta explicando, hoc quoque pacto sapientiam priscorum legislatorum propagare studuit, ex quo enati illi libri sunt, quos eum conscripsisse, et discipulos nepotesque eius edidisse supra diximus. Tanto ideo discipulorum amore dignus visus est, ut defunctum per integrum annum non sine inedia, et lacrymis, lugerent, quidam triennium in eodem loco moesti persisterent. Supra modum autem eius vita, digno philosopho habitu formata et secundum virtutis pracepta acta extollitur. Totus enim pietati litabat; et philosophiam vita magis, quam voce exprimere contendebat, dignitates autem et munera publica eo tantum fine suscipiebat, ut et populo prodesset, et animos doctrina emendaret, morumque integritatem promoueret. Quod eo facilius fieri potuit, quia eius animo mirus virtutum concentus, moderatio atque continentia, aequitas atque fides, et cum grauitate iuncta lenitas infidebat. Sibi tamen ipsi seuerissimum attentumque censem fe praestit. Qui cum ad animi diuitias vnicce respiceret, ita honores opesque contempsit, ut in vniis doctrinae et philosophiae latifundiis acquirendis amplificandisque laborem omnem poneret. Qualis cum esset, nec ambitione tamen corrupit animum, nec morum insolentia grauis fuit, sed ornauere virtutes reliquas modestia, et vultu et sermone demonstrata, quae tanta fuit, ut ne quidem a se ipso arguendo abstineret. Diligentiam autem atque constantiam in docendo tantam, quantam potuit, praestit, et si non semper se satisfacere publice fateretur. Doctrinam vero non modestiae modo caussa, sed auctoritatis quoque gratia ad priscos reges et legatores retulit, nec se verum perfectionis gradum attigisse fassus est. Tolerantia porro laborum tanta, et adeo inuictus eum animus ornauit, ut omnibus fortunae insultibus ipsoque mortis periculo superior nullo metu frangi posset. Et haec quidem de Confucii vita Sinenses tradere, Iesuitarum fide nouimus, cuius vitae sanctitatem tantam fuisse Iuuencius^{d)}, ait, ut nonnullis persuasum sit, haudquaquam bunc a rationis communi schola philosophum prodisse, sed certo numinis consilio datum, qui tenebras Orientis

d) loc. cit.

Orientis doctrina exemplique discuteret. Quae verba cum retulisset MINORELLI^c, miratum se esse, ait, post tot ac tantas laudes, quae prophetam, apostolum, et primae notae sanctum exhibent, dicere quoque historicum basilicas sanctimoniae Confucii ab imperatoribus fuisse excitatas; recteque quaeri an fieri posset, ut Confucius ab ipsis patribus societatis sanctus non haberetur. Quia de re lectori iudicium permittimus, obseruamus autem, KAEMPFERO^f quoque, qui Protestantium sacris addictus fuit, teste eandem vitae laudabiliter et digne actae opinionem de Confucio inter Sinas et Iaponenses obtinere. Qui annon auctoritatis praeiudicio seducti, et gentis suae admiratione, qua insanire solent, in praecips rapti aliquid affectui dederint, eo minus definiri potest, quo minus alia, praeter Sinarum relationes monumenta de Confucio extant. Obiit Confucius maximo omnium, regis quoque procerumque iuctu annos natus LXXIII in regno Lu; quo cum discipulis reuersus erat, prope urbem Kio Feu, sepultus ad littora fluminis Su in ea, quam excitauerat et docuerat, academia; quae hodie quoque, testibus Iesuitis, muris ideo cincta est.

§. VIII. Tanta cum esset viuentis Confucii admiratio, mirum Honores Confucii post mortem Confuciana, quae per duo, et quod excurrit, annorum millia per durauit, tanti sit hodie, et facta est temper, ut ad munera publica atque Mandarinorum dignitates, gradusque literatos^e peruenire nemo possit, qui non eam rite pernouerit, vnde ex libris Confucianis candidatorum profectus explorantur, et quo quis in hoc doctrinae genere est illustrior, eo fauentiorem sibi occasionem obtigisse credere potest, ad opes et dignitates perueniendi. Gymnasia autem ludique literarii, qui Confuciana disciplina personant, in omnibus vrbibus oppidisque amplissima patent, atque in frequentioribus vrbibus non vna tantum aula Confucii, excitata^b est, sed aliquot eiusmodi gymnasia frequentantur. Quorum tanta veneratio apud principes quoque viros est, ut qui ex literatorum ordine publicis magistratibus funguntur, quamprimum eiusmodi aulam attingunt, e sella, qua sublimes more gentis gestantur, descendant, et passus aliquot pedes viam perficiant. In frontispicio harum aularum, tituli Confucii literis trahalibus auratisque descripti leguntur, hoc modo: *Magni magistro, illustri literatorum regi, sancto item seculorum magistro, immaculato regi sancto.* Tacemus et statuam ei positam, quam exhibit ex Trigau-tio SPIZELIVS^{*}, et decretum valde honorificum, ab impetatore Yum

Q9999.3

lo,

h) Ita perperam ARNOLDVS ad Roger.
p. 721.

*) l. c. p. 119. ARNOLD. l. c. p. 578. Alii vero statuam illi non positam esse contendunt, sed tabellam. Ait statuas et imagines eius variis reperiri testis AVRELIUS est MINORELLI l. c. p. 170.

e) l. c. p. 162. f) loc. cit.

g) Gradus honorum literarios tres Sinae habent, qui satis apte cum Baccalaureis, Licentiatis et Doctoribus nostris comparantur, de quibus post SPIZELIVM de Literat. Sin. S. III. p. 31. multa memorabilia affert P. ANT. DE S. MARIA in Obs. de Missione Sinica Vol. II. Epp. Leibniz. p. 283. seqq.

lo, cum aliquando gymnasium Confucii adiret, editum, quo imperatorum eum atque regum magistrum salutat, eo quod rectam populorum institutionem propofuerit, vincula normamque virtutum et Sinensis imperii magnam symmetriam et formam declarandoⁱ. Familia autem Confucii, quae ultra duo annorum millia ad hunc usque diem perduravit, serie haud interrupta, ob conditorem peculiari honore colitur. Gaudet enim haereditario Mandarinis, id est, praefecti prouincialis rebusque publicis, iure, quod non nisi regii sanguinis hominibus concedi solet. Quotquot vero singulis trienniis summos eruditios honores doctorisque gradum suscipiunt, pignus aliquod, reverentiam Confucio testaturi, posteris eius submittunt. Ipse Confucius singulis nouiluniis et pleniluniis a literatis et magistratibus in istis gymnasias confluentibus peculiari cultus genere honoratur, quod ab eo tempore magnarum litium argumentum facerdotibus in has terras euangelii praedicandi causa missis, praebuit, quod Iesuitae ciuilis eum cultum esse adeoque permitti Sinensibus ad Christianam religionem conuersis posse, contendunt, religiosum vero esse, adeoque idololatriae specie non carere affirmauerunt aliorum ordinum facyrorum missionarii. Ita vero cultum Confucii describunt, qui in istis oris fuerunt. Cum in more positum sit genti Sinicae animabus defunctorum parentum certo modo sacra facere^k, ea imprimis fieri Confucio. Nempe excitatam esse prope quolibet gymnasium Confucianum, aedem sacram memoriae eius sacram, inque ea collocatam conspici tabellam, cum hac inscriptione: *Thronus seu sedes animae sanctissimi ac superexcellentissimi protomagistri Confucii.* Singulis vero auctumni verisque aequinoctiis omnem literatorum gentem ad hanc aedem confluere, ut communem Sinicae gentis magistrum solenni oblatione veneretur. Praecipuum Mandarinum, qui loci eius gubernator est, facerdotis officio fungi, literatos alias diaconorum, subdiaconorum, magistri ceremoniarum, et acoluthorum partes obire: tum pecularibus ceremoniis sacrificium Ci, offerri die prius electo, praeparatisque ieiunio et abstinentia corporibus. Hostia vero prius explorata, incensis cereis, genua omnes flectere, et preces fundere, tunc attolli calicem sanguine, aliumque vino plenum libatumque affundi statuae; et his peractis benedictione dicta concionem dimitti. Non patitur locus et instituti ratio, ut celeberrimam controuersiam, toties coram sede Romana ventilatam et aliquoties definitam de cultu demortuorum, maxime Confucii apud Sinenses hoc loco enarremus, librosque indicemus, qui de hoc argumendo copiose egerunt; illud enim ad annales ecclesiasticos, hoc ad literariam historiam scriptorum ecclesiasticon pertinet, utrumque ab instituto nostro alienum est. Scriptores autem cum enumerarint, PRITIVS,

i) COVPLET. I. C.
k) Conf. EVDDEVS de Superstitione demor-

tuorum apud Sinenses cultu. Anal. hist. phil. p. 287. E. PRITIVS pec. diff.

TIVS, BVDDEV^s, WOLFIUS^m, triumviri de re literaria meritissimi, illi consuli possunt, vt ablecto partis studio intelligatur, an satis rationum fuerint sedi Romanae, vt hunc cultum velut impium, aliquoties, etiam post mortem Tournonii cardinalis damnaret. Praecipue vero in hac inquisitione ad id attendendum, vtrum cultus ille demortuorum, imprimis Confucii, cum cultu spirituum, quem religiosum esse apud Sinas constat, idem sit, et ceremoniae quoque, quae eum absoluunt, coincidunt, adeoque ex eodem fundamento peragantur. Hoc enim si verum est, suspectam Iesuitarum caussam esse nemo non intelligit, cum religio-fam adorationem inferant. Id quod aliter visum LEIBNIZIO τῷ παντῷ, in Sinenium literatura valde Iesuitarum partibus fauenti; ast, vt alias taceamus, ANTONIUS DE S. MARIA Franciscani sodalitii alumnus, euidentissimus, nisi fallimur, rationibus confecitⁿ, non modo Confucium inter reliqua idola coli ponique eius statuam, sed et sacrificia illi oblata eadem prorius esse, quae idolis spiritibusque coeli et terrae offeruntur, qui stupuisse se, ait, cum vidisset, inter nos inueniri, qui cultum Confucii Sinicum ciuilem, non vero religiosum esse statuerint, cum inter Sinas veram sacrificii rationem eum obtinere sit notissimum. Tacemus alia ab eo ex Sinenium rituum circumstantiis adducta, quibus euincere conatus est, omnes habere proprietates cultus, qui Sinensibus religiosus habetur. Id quod probe eum stabilire, iudicat, et firme demontrare, quod non temere sustineat, ven. KORTHOLT^s, quibus haud grauatim subscribimus. Tandem non virtutis duntaxat laude, sed et doctrinae praefstantia illi Confucium extollunt, quibus Europa fere omnia p[re]a Sini-cis fordent, nam et virtute muniuisse pectora contra vitiorum et affe-tuum pestes contendunt, et pie satis atque orthodoxe de numine sen-sisse perhibent, et imprimis laudant, quod idololatriae pariter atque atheismo philosophiae fuae decreta opposuerit. Vnde velut alterum Socratem^o in has oras missum esse contendunt, vt animos ad philosophiae lumina reuocaret.

§. IX. Egregia prorsus haec omnia esse, et talia, vt sui exemplum inter Europae philosophos vix habeant, fatendum est. Vtrum autem Confucius talis fuerit, qualem Iesuitae et amici eorum describunt, de eo videoas viros doctos haud paucos dubitare, et huiusmodi naevos in Confu-

l) II. cc.

m) Not. ad Casaubon. p. 342. Prae reliquis autem consulendus est NIC. CHARMOS. in Annot. ad Maigroti Hist. cultus Sinensis, AR-NALDVS in Praxi morali Iesuit. T. III. P. 2. c. 20. p. 499. T. VI. VII. et imprimis collectio scri-ptorum, quae hoc titulo: Historia cultus Sinen-sium, seu varia scripta de cultibus Sinarum inter vicarios Apostolicos et PP. S. I. controuerxis, Col. 1700. 8. prodidit.

n) Praef. Nouiss. Sinicorum. o) I. c. p. 275.

p) Medianam sententiam eligere placuit ven.

MOSSEMIUS Ethic. Christ. P. II. c. 1. p. 348- qui non cultum quidem idololatricum et diuinum, sed superstitiosum ramen et periculo plenum, nec Christianos decentem esse contendit. Quae facile admitti possunt, quia non de cultu summi numinis, Simis forte ignoto, sermo est, sed de cultu qualis coeli terraque spiritibus exhibetur, qualem esse ipse vir celeberrimus fatetur. Ast ille plane religiosus apud Sinas est.

q) IOVVENCI I. c. quem sequitur CLERI-CVS Sylu. phil. c. II. §. 7. p. 214. Ferri id certe sensu potest.

Confucio deprehendere, qui splendorem gloriae eius haud parum obfuscant. Fecerunt id imprimis Dominic et Francisci sodales, et vicarii apostolici in illa loca missi, qui longe aliis coloribus Confucium nobis depingunt. Maxime ad quem toties prouocauimus MINORELLI¹, calamus in eo sedulus fuit, ut quam subdole heroem hunc suum pinxerint Iesuitae ostenderet. Cuius rationes potissimum ex doctrina Confucii derivat, obseruando 1. Confucium a Riccio commendatum fuisse, quia, quae de altera vita nescierat, tacere, quam comminisci maluisset, et legis suae praecpta ad vitam cuique constituantam, et familiam regnumque ex aequo et bono gubernandum direxisset. Ita enim Confucium ignorauisse futuram vitam recte inde euinci putat. Quod argumentum valde robatur, si expendatur, quod in annalibus Sinicis traditur, doctrinam Xekiae exotericam, diu post Confucium in Chinam delatam ideo latissime se extendisse, et Confucianae disciplinae obstitisse, quia poenarum praeiorumque metum atque spem annunciasset. Ex eo enim recte concluditur, Confucianae doctrinae alumnos, de hoc dogmate minime curiosos fuisse. 2. Vrget Dominicanus: falso Confucio tribui pietatem erga supremum coeli dominum. Nusquam enim haec in toto Confucio eiusque discipulis, qui eius vitam scripsere, nusquam in libris Sinarum classicis ea verba legi, sed haec: *coelo obsequendum, calendum coelum*. Vocem vero coelum Latine vertere coeli dominum, supremum coeli dominum, praecipue post tot scripta his de rebus edita, post auditos tam diu societatis procuratores, post damnatam duplice decreto S. sedis; hoc illud esse quod pertinacem in idolatria tuenda et non parendo S. sede voluntatem multi nuncuparent. Idque eo clarius esse, quod PP. Intorcetta et Couplet in vita Confucii, dicant, oblata Confucium eduliu non ante delibauisse, quam prisco ritu, qui Chu ten dicatur, coelo (non coeli domino) venerabundus obtulisset, virtute, qua ipsi coelo inniteretur: voluisse omnes obsequi coelo, ipsum timere et colere. Haec Confucium, haec atheos omnes in China dicere. 3. Monet porro: Confucium nihil praeter materiam, et vim illi congenitam cum aliis Sinarum atheis admittere: vim illam, in qua Sinae hominum naturam constituant, ipsamque materiam a coelo tanquam a patre, et a terra tanquam a matre nobis inditam arbitratum fuisse. Tandem et hoc 4 addit, verum quidem esse, falsa numina Confucium non coluisse, quae duae illae, praeter literariam, sectae introduxerunt; Foenam enim sexcentis post ilius obitum circiter annis in Chinam allatam esse Lao Kiun, qui aetate Confucii vixit, multo post ea, quantum ad idolorum cultum, conflatam sectam esse. Neque tamen ideo caruisse falsis numinibus dicendum esse, cum coelum, terram, solem, lunam, montes et aquas coeli terraque militiam coluerit. Opposuit his et huius generis monitis aliis a Longobardo, Antonio de S. Maria aliisque allatis, loca librorum classicorum ipsiusque

¹ I. e. p. 146, 164, seqq.

usque Confucii, quibus saniora docuisse philosophus videtur Iesuitarum industria: plura cumuluere ad tuendam Confucii caussam LEIBNIZIVS et KORTHOLTVS^{s)}. Ast, vt verum fateamur, quod illustris Confucii aduocatus contendit, ineptam et impiam significationem recentiores de-
mum commentario illi affricuisse, sana suo sensu plano et per se patente esse verba quae afferuntur, principium petere videtur. Cum enim tota controuerchia in eo versetur: vtrum coelum eiusque vim congenitam, siue spiritum insidentem, adorauerit, Confucius, an coeli imperatorem, frustra, nisi nos omnia fallunt, ad interpretationem Iesuitarum prouocatur, et quod in quaestione est, probationis loco assertur. Verum de eo infra pluribus dicendum. Displicebunt haec fine dubio illis, qui Francisci et Dominici sodales dedisse aliquid partium studio, conqueruntur, et affectibus plus iusto litauisse credunt. Ast inter Protestantes quoque haud pauci sunt, qui excussa caussa Confucii, auditaque parte vtraque dignum iis laudibus Confucium esse non putant, quibus eum panegyricorum scrip-
tores mactant. Inter quos imprimis illustris MOSHEMIVS^{t)}, et omnem Sinensem philosophiam, et imprimis Confucium, eiusque res atque dogmata tanta accuratione ἀνεπιστημόν considerauit, vt non posset non pulcherrime sententiam de celebratissimo philosopho, ast multis de caussis nimis laudato, definire. Is primo quidem, postquam obseruasset, ea tantum, quae laudem merere videri queant, a scriptoribus de Confucio panegyrici in morem nimium extolli, reliqua aut taceri, aut emolliri, characterem hunc esse philosophi, ait, vt in statuta longa et eminenti resedisse dicitur seueritas quaedam, lenitate iucunde temperata, ingenium meditabundum et virtutis atque ordinis studio ita affixum, vt non nisi illis moueretur, quae hanc, quam in animo sibi formasset, regulam laedere apta essent, et tum specimina meditationis luculenta ederet: commoditatum vitae autem parum curiosum in his, quae plerumque homines afficere solent, nihil quod animum delectet, inueniret, in id vnicce intentum, vt tranquillam post se et pacatam relinqueret societatem hominum. Quo ipso concedit rationis usum, ordinis amorem, propositi constantiam et fortitudinem, licet diuersis gradibus iunctas temperatasque inter se in Confucio fuisse, indeque omne illud prouenisse, quod in admirationem et Sinenses et Europaeos haud paucos conuerterit. Ast non minoribus eum nauis quoque scatere obseruat, licet illi a scriptoribus fileantur, eosque ex historia eius colligendos esse recte monet. Cuius exemplum esse potest, quod magna quidem constantia cum perpetuis persecutionibus et miseriis colluctatus fuisse dicitur, et tamen inexpectato applausu, et admiratione eius disciplina recepta, fatoque functus, a rege regni Lu amare defletus sit, quod eum maximi semper fecisset. Ex quo uno specimine constare potest, quaedam reticuisse eius biographos, vt virtutis, quam in eo extollebant,

splen-

s) Praef. Vol. II, Epp. Leibniz, qui virum illustrem totum sequitur.

t) loc. cit.

Splendor eo pulchrius eluceret. Nec melius cohaerent, quae de eo narrantur: morti proximum non exclamauisse modo: *praegrandis mons, quo decidisti! trabalis machina euersa est; sapientes et sancti exaruerunt; sed et septimo ante mortem die ad discipulos dixisse: Superiori nocte per somnum visa mibi sunt in aula iusta fieri. Reges, quae deceo, non obseruant: ecquis horum per imperium nostrum instituti mei sectator et cultor est?* Hoc unum supereft, ut moriar. Ut enim taceamus, mouere haec posse suspicionem, fastus cuiusdam, indignantis, quod, quam moliebatur sectam, non tanta, quanta putabat, mole exurgere videret; male haec cohaerent non modo cum regis illius terrae, in qua obiit, admiratione et cultu; sed clare etiam produnt, initia disciplinae Confucianae praegrandes montes et trabales machinas prae se tulisse, adeoque non tanta inuidia, quanta dicitur, fuisse pressam. Ipsam vero virtutem Confucii, tam egregiam non fuisse, vt plerumque depingi solet, eleganter obseruat vir eruditissimus. Nam quamvis demonstrari liquido nequeat, nullam summi alicuius numinis notitiam, licet obscuram valdeque confusam eum habuisse, verum tamen est, quod in morum doctrina ad eos omnis virtutis neruos et rationes non respexerit, quibus ad praeclarum vitae modum actiones humanae constringuntur. Ad vnam enim rationem coelitus homini inditam prouocat, indeque cultum et reuerentiam coeli inculcat. Ast hanc rationem feris illis gentis suae maioribus iam adfuisse, et ipse contendit, et sectatores affirmant. Horum itaque cognitionem ad vitam rectam sufficere credebat, nec vt ea clarior emicaret, et certa omnis moralitatis fundamenta imprimerentur, vnquam sibi in mentem venire passus, de Deo eiusque attributis, de animae natura morali, de futura vita, de praemiis poenisque post fata altissime filuit. Quae vt mediocris ingenii specimina a nemine facile neganda esse recte vir summus monet, ita probe obseruat praecaram, quam prae se ferebat, disciplinae suae conditionem ex eo tantum ortam esse, quod, cum naturali indolis inclinatione, ad ordinis iusti et rerum omnium apte inter se colligatarum seriem vehementer ferretur, omnem ingenii vim in hoc unum contulerit, vt media excogitaret, quibus diffuentes voluntatibus et prauis moribus res Sinenium in ordinem cogerentur, et tranquillioris reipublicae forma restitueretur. Hac vna sphaera, satis, si totum sapientiae ambitum contuearis, arcta cum se conclusisset, non potuit non in reliquis omnibus cum ciuibus suis caligare, nec mirandum magnopere est, destruit totam eius disciplinam ciuilem, quamvis pulchram, neruis, arque nec ex fundamentis suis deduci, nec rationali inter se modo connecti, deesse rationes praceptorum, cunctaque, velut scopas dissolutas diffluere. Quae, vt porro vir eruditissimus instat, diuitias quidem intellectus particulares, at non vniuersales inniunt, et ab omni philosophiae accusatione longe absunt. Vnde merito mirandum, Confucium ab admiratoribus eius Zenoni, Euclidii, Platoni, Aristoteli praeferriri, quos si concedamus ab eo, ciuili prudentia

dentia vinci, illis tamen aedificii philosophici constructione, soliditate, et rationum neruis, sine quibus friget nutatque philosophia, valde est inferior. Neque ex eo, quod ingeniosissimi viri, inter quos excellit illustris Bulfingerus, nexus quendam ethicae Confucianae politicum eius regulis conciliauerint, aliquid pro Confucii ingenio concludi potest. Hoc enim horum scriptorum acuminis tribuendum est, nec fieri potuit, nisi adiectis, mutatis, inflexis multis, de quibus Confucius non cogitauit. Quem, cum tantus sapientiae doctor esset, in methodo quoque esoterica tantopere vulgus imitatum fuisse, omnino mirandum est. Pergit vir perspicacissimus: in eo quoque prodidisse infantiam suam Confucium, et, quod naturam hominis moralem ignorauerit, ostendisse, quod ad prima doctrinæ suae obstacula mox animum demiserit, et disciplinae culturam in iis regionibus, vbi eam proposuerat, abiecerit. Non electum fuisse eum in exilium, sed summis magistratibus praefectum, et impense honoratum: ast fructum doctrinæ suae, quae non nisi cum tempore in messem exsurgere potest, non expectando, eos agros deseruisse, in quibus vix sementem fecerat. Haec enim ut recte monet, aut fastum paedagogicum, sibi illico credere postulantem produnt, aut magnam naturae humanae mores corruptos sensim tantum emendantis ignorantiam, aut patientiae defectum. Tale cum ingenium Confucii fuerit, de virtutibus animi eius, quae non nisi luce intellectus collustratae splendere possunt, non multo praeclarius secundum Moshemium, iudicari potest. Nam quid de eo doctore cogitandum, qui vulgus, quod et multitudine alios vincit, et corruptis moribus, neglit, imperatores vero, eorumque regulos principesque viros suae disciplinae alumnos tantum cupit, hos aggreditur, his non magis persuadere rationibus, quas non affert, quam imperare praeceptis cupit, hos cum perditissimos luxu, voluptate, ambitione, tyrannide, videt, emendare, velut rex regum tentat, vbi nuntium mittere illico recusat, quamvis muneribus illis admotus, quibus pondus addere disciplinae posset, aulas deserit, alios quaesiturus, qui sponte obedient, et sine recalitrante animo disciplinae iugum subeant? Recte, nisi nos omnia fallunt, quaerit vir acutissimus, annon imperandi cupiditas, cui ambitionem paedagogicam addere licet, causa impellens fuerit, qua commotus ad emendandam gentem suam acceperit. Nec animum vel meliorem vel sapientiae et prudentiae regulis satis subactum prodit, quod, cum vidisset, frustra subitam aularum emendationem expectari, secessum petere, et in solitudinem aufugere, quam disciplinae constantia et animi fortitudine fortunam expugnare, et prudenter mediis inhiare, quibus perfidere sapientiae conatus posset, maluerit: id quod luculento exemplo desertae aulae regni Lu, ob voluptates, quibus eius disciplina valde emergens interrupta erat, illustratur. Nec quem in debellandis vitiis vrgendisque virtutibus demonstravit zelum ex prudentiae praeceptis, sed solo naturae, ordinem et tranquillitatem amantis, instinctu enatum esse, monet Moshemius.

Rrr rr 2

Nam

Nam non tempori prudenter inferuiuisse, non captasse occasiones et commodam tempestatem, qua doctrinae semina vtiliter spargi possent, non accommodauisse se ingenii, non amarorem disciplinae humanitate temperauisse, sed ἐνάγως ἀνάγως in aulis non aliter quam ad vulgus feueritatem praceptorum austoritate insolita demonstrauisse, neglectus eius doctrinae et persecutions demonstrant. Nec obiici potest, tantum fuisse, omnis virtutis et doctrinae odium, vt exaudiri plane et admittit non potuerit, obstitisse corruptionem infandam, vtaures patulas nuspiam inuenierit. Nam contrarium nos docent narrationes Iesuitarum ex annalibus gentis Sinicæ haustæ, ex quibus constat, quamuis ab omni voluptatis, auaritiae, iniustitiae aliorumque vitiorum specie esset remotissimus, attamen et maxime fieri eius sapientiam tantique haberi coepisse, vt ob admirationem eruditioñis integrarum prouinciarum administrationi praefectus fuerit. Hoc enim non illis contingit, qui circumforaneam sapientiam venditant, sed qui ob paeclaram doctrinam maximi fiunt. Quod cum Confucio euererit, annon recte inde inferas, non horainum pertinaciam, morum emendationem refugientem, sed morosum et laboris impatientem Confucii animum disciplinae flores praemature suffocauisse, et verisimile esse, prudentiae expertem morum paecepta ita effudisse, vt offendere magis principes, quam emendare voluisse videretur. Ex quibus parca a nobis manu datis, at eleganti et facunda dissertatione a viro magno explicatis, constare potest, recte eum definiuisse: „Confucium non quidem in genio caruisse, at magno tamen et excellentissimo non eminuisse. Vsum enim acumine particulari, ad totum Sapientiae et veritatis regnum animali complectendum aciem oculorum extendere non potuisse. Et finem quidem aliquem rectum eligere aptum, mediis ad eum obtainendum idoneis inueniendis non suffecisse, nec disciplinae ad eiusmodi scopum facientis neruos satis vel intellexisse vel apte sociauisse. Ergo inueniendis veritatibus non nato ducibus opus fuisse, sine quibus facile erruerit. Eos autem non longo rerum visu et multorum seculorum experientia eruditos, sed vetustissimos gentis suae legislatores in aurora tantum sapientiae versatos elegisse, quos et antiquitas obscuros fecerit, et experientiae defectus non fatis commodos ipsoque Confucio simpliciores. Nec defuisse quidem ei dotes animi nonnullas, quibus maxima eminere soleant ingenia, ast nec omnes habuisse, nec iusto ordine conexas. Vitiorum enim odio, ordinis amore, salutis patriae cupiditate, emendandorum principum virorum voluntate, vitae naturali rectitudine constantis vsu, honorem laudesque mereri, non vero philautia insigni, pertinacia, patientiae defectu. Ex quo constare possit, de magnitudine Confucii pronuntiaturos certa id tantum relatione facere posse, vt inter coecos luscum imperare dicimus.“ Haecenus Mosheimius: qui eius quoque doctrinam moralem examinat, quam infra rectius tangemus. Afferenda hac paulo prolixius fuerunt, cum non modo memorabile exemplum

plum suppeditent, quomodo de philosophis magnis, sine fauore, sine odio iudicandum, et scopuli euitandi sint, ad quos impingunt, qui nihil non laude dignum in magnis viris vident: sed et οφός Φαίμωνος esse possunt, laudibus in Confucium praeter rem veritatemque a nonnullis cumulatis, qui sententiam, certis ex rationibus fibi deamatam sequi, quam examinare fine praeiudicio rem ipsam malunt.

§. X. Fuit haec disciplina Confucii, quae tantum ad nostram vs- *Fata philosophiae Sinensis* aetatem strepitum inter Sinas edidit, ut in Europaeorum quoque au- ribus personuerit. Praeter hunc celeberrimum morum magistrum, circa post Confucium tempora alias quoque extitit philosophus, eo licet paulo senior, cuius non minor apud Sinas, quam ipsius Confucii, honor est atque ve- neratio. Fuit is LI LAO KIVN, quem Pe-yam quoque vel Lao-tan *Li lao Kiu*, vocant. Hunc post octogesimum primum conceptionis annum ex latere matris isto partu pereuntis prodidisse fabulantur. Ex quo, tempore quoque concordante, colligimus, eum cum Roosi Iaponensem, de quo supra dictum, unum eundemque esse. Non contemnenda fuisse eius philosophiae praecepta COVPLETUS refert^z; tribui enim illi sententias de virtutibus, honorum fuga, contemtu opum rerumque humanarum, et de beata illa qua animus humanis rebus superior frui queat solitudine. Putat quoque Iesuita, in doctrina de Deo satis orthodoxum fuisse; esse enim inter sententias ei tributas hanc praecipue, qua decantatissima sit inter eius sectatores: *Lex siue ratio produxit unum, unum produxit duo, duo pro- duixerunt tria, tria produixerunt omnia.* Ast obscurissimam hanc esse sententiam, et cothurnum cuius pedi adaptandum, nemo non videt: emanationi quoque magis conuenire, quam rectae de Deo doctrinae, ex natura systematis emanatiui notum est. Quod cum in toto Oriente in- ualuerit, non ab omni veri specie abit, philosophum Sinensem, idola quadam vel principia ex vi coeli siue spiritu enata indicare voluisse^x. Ast in re obscura nihil definiemus. Valde addictum fuisse hunc philosophum alchemiae studio, sunt qui afferant; notum enim, longaeuitati vitae, et metallorum mutandorum mysteriis plurimum tribuere Sinenses, et ex his illius consequendae medium appetere^y. Ast verisimilitudine traditio ea caret; recentius enim est, isto tempore totum Alchemiae studium, et ab Aegyptiis ad Arabes, ab his denum ad Sinas perlatum, ut recte obser- uatum HERM. CONRINGIO^z. Obscura itaque manent dogmata huius viri. Sectatores autem eius, Confucii disciplinae valde aduersos homi-

Rrr rr 3

nes,

^u) l. c. p. 25.
^x) Valde verisimilis haec conjectura euadit, si Iaponensem Roofi cum hoc philosopho eundem esse, et ex Xekiae disciplina prodidisse admittamus. Egregie enim ita sententia cum systemate Foëno conpirat. Alt obita tamen ex certis denum an- nis potea doctrinam Foënam in Chinam perlatam esse: nisi hoc de doctrina forte exoterica et idolo- rum cultu intelligas. Quae enim Coupletus re-

ferr, de animae solitudine, huic philosopho valde commendata egregie Quietissimo et enthusiasmo Xekiano conuenient. Verum de his alii certius dispiitant.

^y) Conf. MORHEF. Polyhist. T. II. L. II. c. 7.

§. 54. p. 430.

^z) De Medicina Hermetica L. II. c. 14. p. 409.

nes, aiunt fuisse perditis moribus artisque magicae studiofissimos, et ob eam magni aestimatos, qui corporeas de Deo notiones Sinensibus inculcauerint. Quae sine dubio causa est, cur ipsi Roofi apud Iaponenses impia haec dogmata cum studio alchemiae tribuantur, teste KAEMPFERO. Quae vero cum disciplina Xekiana non conspirant. Non minori veterator iste in honore habetur apud Sinenses, quam Confucius et Foë fide Xekia; nam illi quoque ut his, tabula suspenditur, secta ab ipsis quoque Confucianis non negligitur, sed eum sua coniungitur; tantoque in pretio est, ut eius sectae Tao dictae, doctoris Chang y posteros eodem, quo posteri Confucii, in aula donatos honore fuisse ante annos quadringentos, cum iam diu veterator ille, et tota secta in honore esset apud imperatorem virosque primarios, referat MINORELLI ^a. Qui ex Adriani quoque Greslonii relatione tradit, sectam hanc praeter idololatriam, sexcentis quoque incantationibus ad longam vitam et diuitias obtainendas vti, ideoque in China receptam a plebe, Mandarinis et ipso imperatore esse, ut non fecus a secta literatorum approbata dici possit.

*Memcius
Confucianus
philosophus.*

*Confuciana
philosophia et
omnis litera-
tura suppressa.*

§. XI. Opposuisse se sectam Tao Confucianae disciplinae eamque valde oppressisse, Sinae narrant. Ortum autem illi nouum fidus, seculo post, in MEMCIO fide MEM-TSU, cuius scripta edidisse Noëlem supra diximus. Acutum hunc praedicant, et copiosiorem facundiaque superiorem Confucio, non item innocentia, vitae modestia, seueritate et probitate. Ast, si recensioni virorum doctorum standum, qui eius librum enarrarunt in *Actis Eruditorum* ^b, nihil in eo comprehenditur, quod non vulgarem doctrinam atque proletariam, nulloque ordine distinctam, ac scopas dissolutas prodat. Mirum itaque videri haud debet, parum Confucianae disciplinae incrementa ab eo fuisse suffulta: vnde de contemptu neglectuque sapientiae priscorum valde conquestus fuisse dicitur. Plurimum autem decrementi accepit philosophia sub imperatore Xi-hoam-ti, qui tertio, post Confucium, seculo floruit. Is enim ut priorum imperatorum memoriam deleret, sibi autem soli imperii gloriam vindicaret, ex tyrannidis metu vincula obsequio sibi subiectorum populorum auditurus, omnes libros Sinicos, exceptis illis, qui de agri cultura, medicina et sortilegiis agebant, cremari iussit, scientiarum culturum prohibuit, et ne in sola volumina saeuiret, simili supplicio librorum quorundam possessores, studiosos et librorum tenaces in montibus repertos extinxit, et in forum protractos CCCCLX cum libris exuri mandauit. Quae saeuitia philosophiae alumnos, numero quingentos coegerit, ut ex insula Thienhenus se in mare praecipites darent. Rationes pestilentis consilii, a quodam Li-sum suppeditatas exhibet MARTINIVS ^c, repetit ex eo B. SPIZELIVS ^d. Diuina tamen prouidentia factum, ut scripta Confucii atque

Memci

^{a)} I. c. p. 155. conf. RICCIUS Expedit. Sin.
L. I. c. 10.
^{b)} loc. cit.

^{c)} Hist. Sinic. L. VI. p. 240.
^{d)} I. c. S. III. p. 40.

Memcii ab anu quadam parietis latebris abdita, vel ut alii tradunt, agglutinata conseruarentur, et nonnihil quidem labis passa, protrahi, post hanc tempestatem potuerint. Secutae sunt grauissimae imperii Sinici calamitates, et cum motus interni tum bella externa, quibus tantum non omnis literatura Sinenis extincta est, libri in sepulchris et cauernis abditi et sepulti, quamplurimi cremati, vel adusti abiecti. Honorem tamen literis paulo meliorem restituerunt familiae quintae, Han nominatae, principes. Hi enim cum magno earum amore ferrentur, semiustas librorum reliquias, si quae usquam persisterent, iusserunt colligi, parietibus item et sepulchris abditos quamuis situ et squalore obductos et exesos in lucem protulerunt, consulique iusserunt seniores, si quae forte, quae quondam memoriae commendauerant pueri, etiamnum tenerent; nihil denique non adhibuere, opera vel industriae, quo tanta literarum iacturae mederentur. Quae fata librorum Sinicorum veterum, iis haud absimilia, quae passa sunt libri Aristotelis, suspicionem haud contemnendam alere possunt, parum sinceri hodie de prifica Sinenium sapientia supereesse, timendumque esse, ne qui laceras et perditas schedas collegerunt emendaruntque, ex suo ingenio, praesertim cum ex memoria lacunas farcire iubentur, multa addiderint, multa quoque aliena fuisse locis minime posita apparent^e. Et haec quidem altera periodus philosophiae veteris Sinicae potest constitui.

§. XII. Tertia philosophiae Sinenis veteris, periodus, eaque *Veteris philo-*
parum laeta ab eo tempore exsurgit, quo secta Foëna in Chinam transla-
sophiae Si-
ta est, et tum idolatria, tum deismo totum imperium repleuit, maxi-
nensis tertia
mam in hac gente auctoritatem nacta. Non est opus ea repetere, quae
de Xekia eiusque persona, ortu, philosophia, methodo dupli supra re-
tulimus. Coaceruauimus iam loca ea, quae de hoc impostore apud Sia-
menses, Sinas, Iaponenses feruntur. Id vnum heic obseruamus, diu
iam sectam istam Foënam in India obtinuisse, cum ad Sinas perferretur.
Quae ratio obstat, cur admitti non possit ingeniosa viri cuiusdam erudi-
tissimi conjectura, qui similitudine dogmatum Pythagoricorum et Foëno-
rum, et itinere Apollonii Tyanensis ad Indos suscepit persuasus, hunc
veteratorem Xekiam fuisse suspicatus est. Longe vetustiorem enim esse
Xekiae aetatem, et Confucio seculo antiquiorem, ex dictis suo loco est
apertum. Secundum Sinarum traditionem autem, quam COVPLETUS f
enarrat, ab Indiae regulo natus est, ex elephanto albo conceptus atque
ex latere dextro matris suae in hanc lucem editus; a partu quoque mox
constitit, atque passus omnino septem progressus, altera manu coelum,
altera terram indicans, clara voce pronuntiavit: in coelo terraque solus
ego sum venerandus. Quae satis luculenter produnt, famosissimum hunc
philoso-

e) Ad haec literaturae Sinicae viros do- fca Sinarum philosophia pronuntiant, merito mi-
 ftes non attendisse, qui tam confidenter de pri- ranur. f.) loc. cit.

philosophum impostorem fuisse. Secta autem eius quomodo ad Sinas de-
lata sit, hunc in modum occasionem enarrant. Vedit imperator Memti
gigantem aureum in somnio sibi apparentem, et in memoriam reuocan-
tem verba Confucii: in occidente existit sanctus. Misit itaque legatos in
adiacens versus occidentem Indiae regnum Indostan, qui in eo inuenie-
runt idolum Foë, quo Xekiae memoria diuino honore colebatur. Hunc
cum humani generis redemptorem esse sectatores dicerent, sanctum illum
occidentis virum esse rati, hoc idolum, et vtramque disciplinam, exote-
ricam pariter atque esotericam domum reportauerunt. Quae cum inno-
tuisset, valde Sinensium animos cepit, progressusque fecit omni expecta-
tione maiores. Populus enim, si Ricci testimonio standum, quod alii
quoque sequuntur ^{g)} ideo eam doctrinam, licet turpissima idololatria pro-
fus contaminatam, aude magnoque applausu exceptit, quod animum im-
mortalem et alterius vitae praemia proponeret. Quae, vt supra iam ta-
ctum, clare euincunt, in Sinensi regno haec dogmata, quae tunc pri-
mum audita et recepta sunt, antea non personuisse, nec de iis quicquam
Confucium statuisse, soli ciuili tranquillitatibus et felicitati suam philosophiam
attemperantem. Neque mirum deisimum illum, quam Foëna secta inte-
riore doctrina stabilit, quemque Enthusiasmi et Quietismi parentem esse
supra diximus, atheismum minus accurate vocant Iesuitae, philosophis
regni Sinensis se probauisse. Cum enim totam eorum vitam ad ciuilem
prudentiam Confuciana disciplina formaret, quod permittebat doctrina
Foë interior, facile fuit, hos homines, qui animi tranquillitatem sectari
a Confucio iubebantur, ad eiusmodi Quietismum descendere, qui sum-
mam illis mentis tranquillitatem promitteret. Non inuiti itaque persuaderi
nobis patimur, Foënam impietatem et fanaticismum totum imperium
Sinicum velut diluvium quoddam inundasse. Hodie enim perditissimae
sectae cultores quamplurimi non desunt, qui Foënae Xekiam vna cum
Lao-kiun et Confucio venerantur: et publica lege religio Foëna inter Si-
nas introducta est. Quam sibi maxime vitae post hanc peractam aeternae
promissione eam fortunam peperisse, ex stulta et inepta gentis Sinicae cu-
piditate vitae longissimae verisimili ratione ^{h)} concludi potest. Ex hac
secta Foëna seculo post Christum natum tertio alia prodidit, vel potius
peculiaris eius ramus extitit: *Vu guei Kiao*, id est, *nihil agentium dicta*.
Quae, narrante COVPLETO ⁱ⁾, principii istius chaotici, id est nihil
priuati contemplatione impensius vacavit; et optimates imperii, quos
Mandarinos vocant, summosque quosque viros adeo infania sua occupa-
tos habet, vt quo quisque proprius ad naturam faxi truncie accessifiet,
horas complures sine vlo corporis animique motu perfistens sine vlo vel
sensuum vfu, vel potentiarum, eo profecisse felicius, propiorque et simi-
lior euafisse principio suo aërio, vel chaotico potius, in quod aliquando
reuerfu-

^{g)} MINORELLI p. 147.^{h)} Conf. CUNRING. de Medic. Hermetica L. II. c. 14. p. 499.ⁱ⁾ p. 38.

reuersurus fit, putaretur. Addit IDE M: „Hanc quidem contemplantium sectam scripto volumine Colaum Poei guei, Confucii sectatorem oppugnauisse, copiose probantem, notum illud axioma: ex nihilo nihil fieri; non ita tamen refelli potuisse errorem istum, vt non manarit latius, et multi nostra quoque aetate contemplationibus tam insanis operam impendant suam.“ Id quod non magnopere miramur, cum Confucianus ille philosophus nihil priuatuum cum nihilo negatiuo confundendo, prorsus nihil quod istorum Quietistarum sectam euertere possit, attulerit. Non enim ex nihilo absoluto omnia existere, inque illud reuerti statuerunt, sed ex nihilo, quod formam nullam habuit, exorta omnia in idem πανδοχεῖον rerum omnium receptum iri affirmauerunt. Ad di huic propagini pseudo-philosophicae debent sectatores cuiusdam philosophi, Fan chín dicti, qui seculo Christiano quinto, Epicurea dogma ta casumque prouidentiae expertem asserendo, corpus pariter et animum post mortem perire, poenarum praemiorumque expertem esse, docuit. Et haec quidem tertia periodus philosophiae veteris quibusdam videtur.

§. XIII. Medianam Sinensem philosophiam illi, quibus melius et *Media Sinen-
sium philosophia.* ὁρθοζωρέως philosophati esse prisci Sinae videntur, aufpicantur a secundo et XI, quo secundum alios pestilentissimum atheismi fidus philosophos Sinenes affluit, cum desertis veterum vestigiis eorum libros, clasicos pessimis commentariis corrumperent, philosophi duo Cheu-cu et Chim-cis; et proscripta omni numinis pietate atque reuerentia pantheismum eius loco inueherent. Id quod tamen non concedunt, qui interpretationes recentiorum philosophorum Sinensem, quos ex commentariis Cheu-cu, Chim-cu, et Chu-cu, nec non Sinali-tachiven conferunt, atheismo demum infectas esse contendunt. Hos enim putant non minus, ac veteres Sinas, comtius paecepisse, et a pessimo commentatorum grege sero tandem ad peruerbos sensus fuisse raptos. Quicquid vero illud est, de quo in sequentibus dispiciemus, illud negari non posse videtur, hos commentatores a prisca Sinarum doctrina receffisse, eleganter et magis philosophiae veterem sapientiam exornantes. Inde noua *Secta Litera-
torum.* Secta in imperio Sineni orta est, quae *Literatorum secta Iu-Kiao*, dicitur, quaeque cum sectis Foë Kiao, et Lao-Kiao in toto imperio Sinico obtinet. Quam media aetate adhuc sanos habuisse sensus post Jesuitas multos, magna eruditione demonstrare conatus est illustris LEIBNIZIVS ^{k)}, quamuis de principiis naturalibus explicatus philosopharetur. Ex quo, si admittitur, sequitur, philosophiam Sinensem, maxime metaphysicam recentiori demum aetate, occasione libri Fohiani perperam explicati fuisse corruptam. Id quod tamen negant atque pernegant, qui Jesuitas eorumque *invegacōpias*, aiunt, ingeniose excogitatis nouis limitationibus, excusatio-

k) In Ep. ad Remondum T. II. Epp.

cusationibus, interpretationibus palliare velle errores Sinenium, et communis gentis explicationi contradicere, ut caussam Iesuitarum iuuent. Vnde hi omnes, inter quos ex ipsa Iesuitarum societate sunt quoque Martinus, de Comitibus, Grellonius, le Faure, Longobardus, Passio, Sabathinus, sectam literatorum semper fuisse atheismo infectam contendunt. Quo iure, quaue iniuria infra dispiciemus.

*Recentior Si-
nensum phi-
losophia.*

*Pb: Iesophia
Europaea in-
ter Sinas in-
troducta.*

§. XIV. Defecisse vero eam ab antecessorum integritate et pie-
nensum phis tate, et subtilius, quam par erat, lineolas Fohianas interpretando, re-
centiori demum tempore sectam literatorum ad atheismus declinasse, con-
tendunt Sinenium aduocati, et hinc tertiam, sive recentiorem Sinarum
philosophorum aetatem auspicantur. Quae ante Europaeorum hominum
aduentum pantheistica fuit, et referente COVPLETO¹ sociisque, „re-
„pudiato nihilo sectae Foënae, rem statuit veram vereque existentem,
„esse id quod concipi quidem debeat fuisse ante omnia, re autem ipsa
„non distinguatur a rebus ipsis, vt perfecto et imperfecto, coelo et ter-
„ra, et quinque elementis, sed quid unum idemque sit cum illis. Sic
„vt singulae res dici possint suo modo Tai kie: hoc autem concipiendum
„esse, vt quid immobile et quietum actu primo, dum autem mouetur,
„producere Yam, sive perfectum, a quo motu cum rursus fstat ac quie-
„scat, producere Ym sive minus perfectum; conuenire autem huic Tai
„kie, attributa altissimi, subtilissimi, pulcherrimi, summe medii, summe
„que perfecti et boni, exemplaris et ideae rerum omnium, principio ca-
„rentis et fine, immo spiritus et animae nomen ei vindicari posse.“ Et
haec quidem Sinicae philosophiae fata sunt, cui noua lux affulxit, cum
in amplissimum regnum doctissimi ex societate Iesu viri Matthaeus Riccius,
Ioannes Adamus Schallius, et deinde mathematicorum regis Galliae no-
mine Ferdinandus Verbiestus, Claudius Philippus Grimaldus, quos alii
postea secuti sunt, delati, vt euangelii cognitionem illi genti accende-
rent, a disciplinarum in Europa cultarum maxime artium mathematicarum
et philosophiae praesidio laetissimos missionis suae successus sperarent.
Non est huius loci, lectorem enarratione missionum harum diu detinere:
consulendi sunt annales ecclesiastici, in quibus haud ignobilem locum occu-
pant; et in quibus examinari debet, qua utilitate scientiarum pariter et
religionis Christianae studium istud Iesuitarum se commendauerit. Heic
sufficit obseruauisse, artium mathematicarum, et imprimis astronomiae
notitiam et si non adeo sublimem, vt nostrorum hominum admirationem
mereri potuerit, ita commendauisse Iesuitas, vt magnis privilegiis gaude-
rent, templa erigerent, scholas aperirent, et in eis philosophiam atque
theologiam docerent, illo vero loco haberentur, vt eo, quem optimates
imperii affectant, cultum exprimerent². Quod an artibus clandestinis
et ho-

1) loc. cit.

2) Morale pratique des Jesuites T. II. p. 383.

vbi Martinus, et Schallus Iesuitae in habitu Man-
darinorum in imagine representantur.

et homines religiosos ac euangelii praecones non decentibus consecuti sunt, quod magnis animorum motibus eis obiecere, missionarii Domini- cani et Franciscani, sede Romana aliquoties auctoritatem sententiae interponente, hoc loco explicari non potest, sed in annalibus ecclesiasticis exponendum est. Valde autem admirati sunt Sinenses Iesuitarum compendia philosophica, quamuis primum non nisi Aristotelico scholastica fuerint: ex quo non inepte colligit RENA VDOTIVS^o, Sinicos philosophos pa- rum valuisse in philosophia. Nos id non magnopere miramur: tota enim Sinensium philosophia calx sine arena est, vnde systemata Euro- paeorum non potuere non ob connexionem meditationum philosophica- rum, illis admirationem excitare. Et notum quidem est, laetissimos istos successus aliquoties magnis calamitatibus fuisse sufflaminatos. Ast prudentia tamen societatis amorque mathematicarum rerum, apud Si- nas, qui eos tribunalis mathematico praefecit^p, collapsam spem subinde restituit. Maxime circa finem seculi superioris, imperante ex Tarta- rorum gente Cham-Hy, principe optimo, patentes in aula imperatoris portas literae et philosophia Occidentis inuenerunt. Id quod ex FER- DINANDI VERBIESTI S. I. *Astronomia Europaea* sub imperatore Tar- taro-Sinico Cam-Hy appellato, anno c1515 c1618, tabulis incisa ad Sinensium morem, dici potest, cuius summam dedit LEIBNIZIVS^q, et ex qua intelligitur, quantis sumtibus, cura et labore princeps laudatissimus, astronomiae Europaeae studium inter suos promouerit. Quae con- tentio tanta in eo fuit, vt per quinque menses continue Verbiestum in museum suum vocaret, ac totos pene dies detineret, libros astronomicos exponentem. Id quod eo memorabilius specimen amoris literarum est, quo rarius est, numen imperatoris apud Sinas coram intueri. Mirabile quoque, quod de isto principe narrat BOVETVS, in *Icone regia mo- narchae Sinarum nunc regnantis*^r, non tantum partem librorum Confucii authenticorum eum memoriter tenere, et commentariis illustrari iussisse, historiae quoque et literaturae Sinicae fuisse longe peritissimum; eumque in finem amplissimam bibliothecam instruxisse: sed et quam primum noti- tiam accepit doctrinae Europaeorum, eius cognoscendae magno desi- derio flagravisse, et experimento calculi astronomici facto eum in im- perio in usum perduxisse, Iesuitas autem inuitasse, vt ab ipsis disciplina- rum elementa acciperet. Quod quanto apparatu adiuuerit, dignum est, quod apud ipsum Bouvetum legatur. Quo auctore porro constat, post- quam geometriam et arithmeticam perdidicisset, philosophiam quoque doceri voluisse, eamque methodo geometrica prescribere eos iussisse. Elegisse vero eos, Io. Baptistae Du Hamel *Philosophiam veterem et nouam*, secundum cuius institutiones imperatori philosophiae pracepta instilla- rent. Morbo autem eius occasionem subnatum esse, anatomiam quoque

SSS 2

tradendi,

ⁿ) loc. cit.^o) LEIBNIZ. *Nouissima Sinica* p. 74, seq.^p) loc. cit. p. 149.^q) Adiecit eam LEIBNIZIVS libro laudato.

tradendi, cum logica non valde placuerit, qua in re Du Verneio duce vni sint: tum ad causas physicas explicandas delatum, medicinae rationes illis ducibus perspexisse, non sine magno Christianae religionis fauore, quem publico edicto declarauerit. Non adiicimus alia, non sine iucunditate apud ipsum Bouuetum legenda, ne prolixiores iusto simus: moneamusque id tantum, Parroninum Iesuitan DIONIS quoque anatomiam vertere eum iussisse, ipsum vero emendauisse, et descriptam ter literis vnicibus bibliothecis suis intulisse. Quapropter dolendum magnopere est, post eius mortem filio quarto Yong-Thehing rerum summa potito, omnem illam segetem emarcuisse; is enim missionarios omnes, praeter eos qui Pekini commorabantur, in vrbes Canton et Macao relegauit. Quo valde fene anno clo 10 ccxxxv^o morte sublato, restituta quidem libertas illis est, res vero missionis emendatae restitutaeque non sunt. Eius enim filius Kien long, licet benignorem se populis suis preeberet, reuocare tamen parentis edictum, licet implorata eius clementia noluit, Christianam legem recipere suos vetuit, Christianos qui inter milites imperii erant, cruciatibus vexauit, et exigua melioris fortunae spem fecit, quamvis Pekini Iesuitae ob scientias mathematicas tolerati sint, toleranturque hodie. Ex quo patet, prima clementiae Christianis demonstratae specimina, a Missionario Sibino in eo laudata non diu durauisse.

*Incertitudo
et obscuritas
philosophiae
Sinicae.*

§. XV. Breuis haec fatorum philosophiae apud Sinas historia est, quae vero ex fontibus adductis facile dilatari potest: prolixiora enim institutum nostrum non patitur. Restat ut quae dogmata philosophia Sinensis, tum vetus, tum media et recentior statuerit, paucis exploremus. Ait hic labor, hoc opus est, et difficillimum, ita medium tenere, ut nec affectui, admirationi, aliquid detur, nec odio; et veri sensus gentis lingua sua, peregrinas et voces et notiones exprimentis eruantur. Nec diffitemur, si vnuquam nobis iusta caufa enata est, ad modestum quendam Pyrrhonismum configiendi, eam in hac historiae philosophicae parte nobis exoriri. Quamvis enim libros gentis vetustissimos, itemque Confucianos atque Memcianos ad nos perlatos atque fontes genuinos hoc pacto apertos esse, ex antecedenti narratione constare possit, ita tamen comparata eorum conditio non est, ut omnem scrupulum eximant. Non allegabimus insuperabilem obscuritatem librorum prisci aeuī Sinicorum, et insolubile aenigma Fohianum, quod totam philosophiam Sinensem corrupit, sed in memoriam tantum reuocamus lectori fata librorum classicorum, combustorum, defosorum, carie et squalore exesorum, et ex laciniis tantum restitutorum atque ex memoria hominum senum resartorum. Qualia fata quam misere codices corrumpant, et quam difficile et pene impossibile sit, doctrinam in iis contentam integrum seruare, vnicum librorum Aristotelicorum, similem fortunam expertorum, et corruptae inde depra-

*) Lettres edifiantes Rec. XVII.

s) Ibid. Rec. XXIII, lett. I.

depravataeque philosophiae Peripateticae exemplum luculenter demonstrat. Quae vna nobis ratio tanta videtur; quanta requiritur, vt de omni certitudine explorandae veteris doctrinae Sinensis desperemus. Ast fingamus, quod Sinensis literaturae et philosophiae admiratores pugnis calcibusque contendunt, diuinae prouidentiae miraculo integros et intemeratos ad nos peruenisse libros Sinensium classicos: nondum ita animus acquiescere in illis potest, quae nobis Iesuitae tradunt, quorum diligentia atque cura monumenta Sinica ad nos peruererunt. Non vocabimus in praefentia in dubium fidem virorum doctissimorum, et eos studio atque industria ita nobis vendidisse thesauros Sinicae doctrinae contendemus, vt suis emolumentis, quae grauia ipsis suisse nemo ignorat, fauerent, licet id coram totius ecclesiae orbisque eruditii facie, et coram iudice, secundum Iesuitas ippos infallibili non obiectum modo, sed et euictum esse illi omnes clamarent, qui missi in Chinam ad explorandam rei veritatem nomine pontificis, ea de re ad sedem Romanam retulerunt, vel qui ex aliis familiis sacris eos hypocriticae simulationis accusarunt: hanc enim inclemantium nostra tractatio non postulat; quae arbitrium interponere his controuersiis non iubet. Concedamus, quod haud inuiti facimus, viros bonos et minime fallaces se Iesuitas praefitisse: ast quis certa ratione decreuerit, eos, cum semel praeiudicio ἐρθοδοξίας Sinensis animum occupauissent, non ita obscuras notiones Sinensis philosophiae et theologie ita explicuisse, vt fauere conceptibus suis videbantur, et quis rectas et Sinarum menti conformes esse eorum interpretationes fine formidine contrarii dicere audeat? Nec videmus, quid magnopere caussam Iesuitarum iuuet, quod nonnulli vrgent: reliquorum missionariorum interpretationes locorum classicorum Sinensium testari, quod rectae versiones Iesuitarum sint. Qua mente monuit Ven. KORTHTVS^t, integratatem interpretationum Iesuiticarum ex consensu Longobardi et P. de S. Maria eo certiorem esse, quo certius et notius sit, in lite de cultu Confucii et Dominicanos et Franciscanos Iesuitis exprobraffe, quod loca nonnulla Confucii vbi sibi praesidio esse possent, non satis fideliter reddiderint. Aut fallimur enim prorsus, aut tanta conuenientia non est, quanta fingitur, sed in ipsis argumenti, de quo controuersia viget, momento primario, e.g. in interpretatione vocum Sinicarum, Y-hiang, Xin-ky, Xantgi, etc. ad quod res omnis reuocanda est, prorsus in contraria currunt Iesuitae et Dominicani; et quae coeli terraeque praesidem, imperatoremue designare Coupletus Sociique contendunt, coelum tantum terramque eiusque vim ingenitam vel, si maius spiritum quendam illis insidentem et praesidentem significare tam pertinaciter affirmant, vt communia ea nomina et appellations idololatricis sectis Foēnae et Tao Kiao cum Confuciana esse dicant, et Iesuitas prouocent, vt vnum ex tota China producant, qui aliter has voces interpretetur. Annon, qui Sinicae literaturae expertes sunt, sunt autem plerique, incerti prorsus iam haerent, quid cre-

Sss ss 3

den-

t) loc. cit. pag. 34.

dendum, cuius partis fides maior existat, praecipue cum videant, Iesuitas nonnullos praecipue Longobardum et sequaces, eiusmodi vocibus illis Sinenis subdidisse significaciones, quae cum orthodoxis nominibus Coupleti et socrorum non conueniunt. Neque certiora hauriri possunt ex totius systematis Sinenis connexione, quae tamen optima alias ratio est, veram potestatem vocabulorum incerta significatione decipientium definiendi, ut exemplo Stoicae meteorologiae constare potest. Veterum enim librorum ea obscuritas est, ut quocunque libuerit ex eis exculpas: neque miratur, ingenium summi viri G. G. Leibnizii ex σταθερα illius doctrinae rectas sententias collegisse. Idem enim cum Aristotele recentioribus reconciliabili fecerat, et Cartesii, Gassendi aliorumque nouatorum placita physica in Stagirita inuenierat; sua nobis non Peripatetica propinans, cum magnitudini eius ingenii nihil difficile esset. Contrarium non modo nostri homines, et ipse Longobardus Iesuita eadem facilitate fecerunt, sed et recentiores Sinenium interpres hodie faciunt. Quas circumstantias incertissima facere veterum dogmata atque mentem, innumeris haec tenus exemplis in historia philosophica vidimus. Neque enim magnopere iuvat interpretamentorum Iesuiticorum patronos recentiores Sinas non magis aptos priscorum Sinenium interpres esse, quam Scholasticos Aristotelis, eo quod utique veteres corruerint, et falsa illis affinxerint. Id enim Peripatetici quoque, sed perperam clamant, Alexandrum, Auerroem, Pomponium, Caesalpinum atheis hypotheses insanas Aristotelis opiniones affricuisse, quos audiendos non esse suo loco vidimus. Neque enim causam videmus, cur indigenis commentatoribus minus fidei in interpretandis maiorum suorum φιλοσοφίαι in se obscuris tribuendum sit, quam recentiori philosopho Europaeo, qui non quid dixerint, sed quid dicere potuerint, si orthodoxy fuisse supponantur, pulchre, ingenio vasto vsus ostendit. Verum de hoc momento infra adhuc nonnulla dicemus. Heic vbi in genere de incertitudine philosophiae Sinenis agimus, hoc tantum lectorem expendere iubemus, plerumque vsu venire, ut, qui ignotum systema explicare aggrediuntur, notiones, quibus adsueti sunt, suas in eo videant, iisque vocibus illud explicit, quibus homines sua sectae vsi sunt: id quod innumeris exemplis probari posset, si id ageremus, et certissima fides historiae philosophicae loquitur. Idem in philosophia Sineni euensis, mox viderunt, vbi argumentum hoc excutere coeperunt, Iesuitae candore non minus quam eruditione insignes Longobardus et Sabathinus. Ille enim egregie monet: *Eruditos Christianos ordinarie sensum librorum nostrorum Sinenibus tribuere, et imaginari sibi, quod horum interpretationes nostris conformes deprehenderint, non considerantes, quantum veritatis interficit, hic soli litare procul esse iussa simulatione et hypocrisi.* Ad quae verba obseruat quidem Leibnizius, tunc cessare hanc difficultatem, cum in scriptis nostrantium

v) pag. 167.

tium mens recte explicetur, id quod in se quidem verissimum est, verum ad hypothesin, de qua Longobardus loquitur, applicatum, principium petit, et eam caussam tangit, de qua alii acerbe conqueruntur. Adiicimus his, si Iesuitarum interpretationibus stare velimus, et nihil eos statuisse, de quo non sufficientem statuendi rationem habuerint, admittamus, augeri tamen non minui incertitudinem et animum fluctuantem reddi. Quantis enim diffensionibus Iesuitae ipsi, qui in China fuerunt, de interpretamentis his Sinicis inter se diuersi fuerint, ex narratione Longobardi adeo luctuenter patet, ut mirari satis nequeamus, esse, qui magna hodie confidentia afferere audeant, recte illa omnia antiquis Sinis tribui, quae in versionibus Iesuitarum extant, et, qui contrarium euincere cupiant, id ex locis classieorum librorum demonstrare debere. Cum nemini ignotum esse possit, ab ipsis Iesuitis in contrarios sensus distrahi illa loca classica, adeoque ineptum esse ad eum iudicem confugere, de cuius mente disceptatur, et cuius verba duos sensus ferre possunt. Neque incertitudinis in Sina-
ca philosophia hoc modo satis est, addimus alia, ab ipsis patronis Sinarum suppeditata: fatentur illi, philosophiam Sinensem esse calcem sine arena, scopasque dissolutas, nihil cohaerere, nihil apte suis principiis connecti, nihil quod certas et definitas conclusiones efficere valeat afferri. Dabimus testes, vnum Iesuitam, alterum magnum philosophiae Sinensis laudato-
rem, P. MARTINIVM^{x)}, et illustrem C. WOLFIVM^{y)}. Ille de libro famigeratissimo Ye-kim differens haec scribit: *Multa sunt in eo libro de generatione et corruptione, de fato, de astrologia iudiciaria, de principiis quibusdam naturalibus, sed ea ieiune disputantur, et exiliter, absque causis et definitione rerum, quas afferunt, ad adstruendam fidem al- latis, quales reliqui omnes Sinarum sunt libri.* Idem candide fassus est Iesuita N O E L in *Praefatione ad Memciuum*. Wolfius autem memorabilis loco, postquam philosophicam perfecti boni definitionem dedisset, eamque implice habuisse Sinas asserisset, addit: *E quidem non multo argumen- torum nexu haec demonstrabant, DISTINCTA RERVM COGNITIONE destituti, quae in bunc usque diem plerisque nega- tur, longa tamen experientia freti affirmabant, quae virtute illustrium heroum exempla non sine mentis acumine meditati asscurti fuerant, et quae ipsinet in virtutis studio decurrentes ex semetipsis didicerant. Quam virtutem eos ex semetipsis Sinenses antiquos habuisse, qui religio- ne omni cum naturali tum reuelata carentes nullis unquam motiuis ex- trinsecis usi fuerint*^{z)}. Ast si haec ita se habent, si nec certa, nec clara, nec fundamentis vllis et motiuis constantia, nec cohaerentia secuta est phi-
loso-

x) Hist. Sin. L. I. p. 16.

y) De Sep. Sin. p. m. 37.

z) Idem vir celeberrimus infra repetit: „Non
apparet quod distinctam huius perfectionis no-
titiam habuerint, quin potius sororum illud
vinculum, quo actiones ad perfectionem humani

, statuis tendentes inter se colligantur minime per-
spexere - - neque mirum videri debet, cum
„ET INCETERIS NOTIONES VAL-
„DE CONFUSAS habuerint.“ Alt notiones
claras et certas confusis et incertis tribuere, ma-
gnum in arte hermeneutica vitium est,

Iosophia Sinarum, maxime prisorum, qui, quae sumus viros hos doctos, nos ad eorum libros tanquam certos et indubitatos fontes veri systematis et mentis eorum alegare possunt? qui audent asserere, paraphrases Iesuitarum, licet alii ex societate contra clament, licet vicarii apostolici in Indiam missi, et reliqui Missionarii contrarium testentur, licet contra Iesuitas pronuntiauerit post longum rerum examen sedes Romana, veram certamque Sinarum mentem declarare, Sinenses commentatores pro impostoribus esse habendos? Hoc si licet, de fide historiae philosophicae actum est, licebitque quaecunque vetera obscuritate sua nonnullorum animos percellunt, in partes nostras trahete, nostrisque sensibus explicata pro veteribus obtrudere, et tunc, posthabitum omnium seculorum interpretationibus, ad ipsa illa veterum monumenta inepto et vitioso circulo concludere, et prouocare. Et quid quae eo luminis ab illis philosophis sibi promittendum est, qui vel data opera ita philosophantur, ut a paucis intelligentur, vel ipsis sibi non constantes nesciunt, quid dicere debeant, et post carecta refugiunt, et ad silentia suos dimittunt. Hoc fecisse Confucium, duplicitis methodi, exotericae et esotericae gratia, quae hodie quoque inter tres sectas Sinicas recepta est, LONGOBARDVS^a luculentis exemplis docet, ex quibus discimus, Confucium, de natura humana, de natura coeli, de spiritibus, de anima rationali, de statu post mortem, interrogatum, responsum non dedisse, sed hunc illis canonem generalem commendauisse: de rebus istis, quae in sex positionibus comprehenduntur, id est, quae visibiles sunt, querere, disputare, ratiocinari licere, modo dubia non generent. Quae vero illae non complectuntur, quia inuisibili in mundo sint, illa relinquenda sibi esse, nec de iis vel disputandum vel inquirendum.^b Quae quidem ita explicat LEIBNIZIUS^b, ut nihil in his argumenti generibus decidatur, sine ratione sufficiente; ast frigide satis; sequeretur enim, de rebus visibilibus sine fundamento certo inaniter Confucium disputare permisisse. Neque haec cum Longobardo ad methodum arcanam referri posse putamus, cum ista intiomoris admissionis discipulis, qui esoterice docebantur, iniunxerit. Unde magna verisimilitudine concludi potest, Confucium de his doctrinae capitibus ipsum vel plane, quid statueret, ignorauisse, vel incertum haessisse, non ausum obscuris veterum fragmentis lucem clariorem accendere. Hoc cum ipse Confucius fecerit, cur non praepostere eos agere iudicemus, qui ex mente veterum Sinarum ea velut comperta sibi et clarissima effantur, de quibus ipse Confucius filuit? Cur non lumina eos noua Sinenium tenebris intulisse, censeamus? cur non ab hoc modo ficalneis ratiunculis excusato atque sustentato abstineamus? cur non satis incertam esse philosophiae Sinensis maxime priscae notitiam fateamur? Haec sane nobis sententia post multorum annorum examen iteratum tutissima adhuc videtur, innumeris antiquitatis exemplis probata, quae modestiae mater esse

a) p. 192. seq.

b) ad h. l.

esse poterit. Non diffitemur tamen, vbi de verisimilitudinis gradibus sermo est, vnam opinionem altera pro circumstantiarum conditione esse probabiliorem, et ad hanc omnino verisimilitudinem in historia et eruditio[n]is Sinensis vniuersae, et philosophiae in specie esse attendendum, modo id fiat prudenter et sine partis studio, ac iuxta illas artis criticae regulas, quas in limine operis attulimus. Illas itaque in fine quoque eius sequentes de Sinensium re literaria et philosophica pauca dispiciemus.

§. XVI. Magnam quidem sapientiam iactant, et antiquitatis praetextu et profunditatis ostentatione Sinae, qui ita reliquas gentes contemnunt, vt se solos coeli filios, regnum suum solum sub coelo situm esse credant, reliquas gentes, in abditis orbis angulis latere abiectas sibi persuadeant: ast si cum luminibus, quibus Europae gentes illustravit diuina prouidentia comparentur, in plerisque lusci censendi sunt. Non est huius loci, omnem literaturam Sinicam examinare, et ostendere, in mathematicis artibus, in typographia, in pyxide nautica, in puluere nitrato, et similibus, quae proprio Marte inuenierunt, plurimum Europaeorum ingenii Sinas concedere. Hoc qui negat, eum ad solam missiōnū Romanarum fortunam in amplissimo illo regno respicere iubemus, quae nunquam tanta fuissest, nisi a doctoribus Christianis magna cupiditate discere eos iussisset infantia in plerisque scientiis. Fassi id sunt viri docti, non modo RENAVDOTIVS^c, qui id testimenti multis confecit, quem non exscribimus; sed et ipse LEIBNIZIVS, vir summus, magnus cetera sapientiae Sinicae admirator; ast aequus tamen nostris; ita enim pronuntiat^d: *Artibus, quarum indigit usus vitae, et rerum naturalium experimentis, fortasse compensatione facta pares sumus, habet utraque pars, quae alteri cum fructu communicare possit: sed meditationum profunditate et theoreticis disciplinis nos vincimus.* Addere potuisset, systematis artificio, quo adeo Europa nostra insigni philosophiae beneficio abundat, vt vnum Leibnizium mille Confuciis praeferre non dubitemus. Pergit: *Nam praeter logicam et metaphysicam et cognitionem rerum incorporearum, quas nobis proprias merito vindicamus, certe contemplatione formarum, quae mente a materia abstractabuntur, id est, rerum mathematicarum, longe excellimus, quemadmodum reapse compertum est, quando astronomia Sinensem cum nostra in certamen venit. Videntur enim ignorasse magnum illud mentis lumen artem demonstrandi, et geometria quadam empirica contenti fuisse, quam inter nos passim operarii habent: disciplina etiam militari nostris cedunt etc.* In vnicis vero civilioris vitae praescriptis et practica philosophia ab illis nos vincit contendit. Quod quo sensu admitti possit, in sequentibus dicemus. Permutit id sine dubio ACOSTAM^e, vt de Sinensibus scriberet: *Studia eo-*

*De philosophia Sinica
non valde
magnifice in-
dicari posse.*

c) loc. cit. d) Praef. Nouiss. Sin. L. VI. c. 7. p. 309. conf. GVNOLING. Hist. phil.
e) Ind. L. VI. c. 16. apud HORN. Hist. Phil. mor. p. 31. Act. phil. I. c. p. 783.

Hist. Philos. Tom. V.

Ttt tt

ruin esse linguam Mandarinorum, historias, leges ciuiles, prouerbia, physica quaedam eos habere et mathematica, sed & quod omnia. Comoediis et historiis deditissimos esse, omnem eorum eruditionem reuera in legendu et scribendo confidere, theologiam nullam habere. Qui quamvis nimium dixisse videri queat, verum tamen est, ab iis disciplinis Sinas ante Europaeorum aduentum imparatos fuisse, fine quibus ingenii elegantia constare non potest. Sed iam singulas quoque disciplinas philosophicas perlungare operae pretium est, vt, quid in iis valeant Sinae, manifestum fiat.

*Sinae ratio-
nalis philoso-
phiae ignari.*

§. XVII. Rationalem philosophiam adeo necessariam recte philosophari cupientibus esse, vt sine illa nullus queat esse successus laetus et expensabilis, apud omnes in confessu est. Ast ignorauisse eam Sinarum gentem ad ea usque tempora, quibus Europa lumina regno Sinensi missiōnarii intulerunt, historia Sinica locupletissimus testis est. Nihil enim in ea inuenias, quod illam redoleat, nihil quod acumina ratiociniorum iusta et legibus suis constricta exhibeat. Non negavit natura Sinis ingenium acutum, florens, erectum, dubiumque non est, si ad ratiocinandi modum paulo curatius attendissent, non sine luminibus his futuros fuisse: ast cum hanc intellectus culturam neglexerint, mirum non est, ignorantiae logicae vestigia haud pauca apud eos inueniri, quae illam & μεθοδον καὶ απαιδευτικὸν genuit, quam supra in libris eorum verbis Martinii et Wolfii notauius, quaeque exemplo esse potest, quae damna logicae neglectus post se trahat. Quid enim philosophiae magis esse potest exitio, quam sine certis principiis, sine argumentorum nexu, sine rationum evidencia, ex sola ingenii bonitate de veritate statuere? quid periculosius, quam ideas rerum sibi formare obscuras, incertas, confusas? quod non damnum nutriet abesse iussa ex tractatione philosophica systematis accuratio? Quae cum ex omnium confessione philosophiae Sinensi desint, anfas philosophiae ei deesse nemo inficias iuerit. Caussas autem neglectae rationalis philosophiae duas deprehendere licet, quarum una est, quod vetustissimos gentis suae legislatores imitati, cum nihil in fragmentis ab illis relictis inuenirent, quod ad huius artis culturam pertineret, de ea plane non cogitarent: altera quod ingenio πολιτικωτάτῳ praediti ad vitae ciuilis elegantiam et imprimis imperandi et parendi consilia omnem sapientiam suam referrent. Quae caussa quoque est, cur metaphysica et physica serius attigerint. Qui enim ratiocinandi dicendique facultati operam dedisse Confucii discipuli dicuntur, caue logicos dicas, omne enim eorum studium ad eloquentiam politicam pertinuit.

*Metaphysica
Sinensis.*

§. XIII. Meliorem fortunam metaphysica, vel potius theologia, quae de Deo, de spiritibus, de anima et similibus physiologiae capitibus tractat, inter Sinenses ab antiquissimo tempore habuit, si eos audis, quibus Sinica philosophia aliis praferenda videtur. In contrarium autem eunt, et gentem Sinensem tetra atheisni lue infectam ab antiquissimo tempo-

tempore nonnisi coelum et terram et reliquas mundi partes bruta quādam et irrationali vi, quam plasticam non inepte dixeris, animatas pro diis habuisse, iisque diuinum cultum obtulisse dicunt. Tertiam de theologia Sinarum veterum opinionem eleganter nuper tuitus est, incomparabilis MosHEMIVS f ratus, veteres Sinas Spiritum quidem potentissimum, qui coelo praesit, quique alios spiritus partibus mundi praefecerit, qui quoque terram creaturasque formauerit, terram foecundando, asseruifile, ast talia de eo docuisse atque credidisse, quae magnopere obstant, vt veri Dei cultus illis tribui poslit. Difficile est, in tanto sententiarum diuortio inter viros immortali nominis gloria conspicuos sententiam eligere, verisimilitudine alias superantem, praesertim cum tanta prisorum monumentorum Sinicorum incertitudo et obscuritas sit, vt iphi Sinae certi vix sint, quid illa velint, vbi de cultu diuino statuendum est. Vt vero lector intam graui argumento ipse iudicare possit, tres has, quas tetigimus, opinio-nes de theologia siue metaphysica veterum Sinarum paucis exponemus, et more nostro, quid nobis videatur, modesta èπιμητει addemus. Et

I. Et quidem monendum est, distinguere illos, qui bene theologiae Sinensi cupiunt, eamque ab atheismi labo liberant, inter philosophiam Sinensium veterem, medium, et recentiorem, et contendere, hanc illam vtramque corrupisse, et atheismi labo inquinuisse, ut supradictum. Postulant itaque, ut soli libri classici vetustissimorum Sinarum in partes vocentur, ex quibus constare putant, Sinas rectos, quantum a gente reuelationis lumine non collustrata expectari possit, de Deo sensus fouisse, qui rationes contineant ad vitam pie et honeste agendam incitantes, quaeque ad id aptae sint, ut probis solatium praebere, improbis autem timorem iniicere possint. Nempe statuisse Sinas priscos, primo principio suo inesse sapientiam, benignitatem, iustitiam et omnipotentiam, adeoque diuinam dari prouidentiam. Hoc post Iesuitas plerosque, (si Longobardum aliquos supra nominatos excipias,) et inter illos maxime COUPLETVM^a, magno ingenio demonstratum iuit LEIBNIZIVS^b, et post eum KORTHOLTUSⁱ. Non enarrabimus ratiocinationes et conjecturas Coupletii, quibus orthodoxiam veterum Sinarum assertum iuit, sed ad loca tantum ea prouocamus, in quibus caste, pureque de Deo locuti fuisse censentur. Multa collegit Kortholtus, apud ipsum legenda, prolixiora enim sunt, quam ut hoc loco exscribi omnia queant: sufficiet vnuis et alter locus, ut de tota re lectori constet. Ex libro Lun-yu, qui est tertius interpretationum classicarum tetrateuchi, et libro classico Xu-kim referuntur verba quibus imperator Tam imperium suum auspicatus est: O vos omnium terrarum incolae uniuersi clare audite, et intelligite meum unius hominis monitum: ex quo tandem fonte pietatis profluxisse mor-

f) Eth. Christ. P. II, p. 354. sqq.
g) Declar. prooem. l. c.
h) En. ad Reward. l. c.

i) Diff. de Philos. Sinaens. Vol. II. Epp. Leibniz.
præfixa.

talium naturam, quinque virtutibus pietate, iustitia, prudentia, fide, honestate, instructam? a principio nimirum solus ille augustus et supremus coeli imperator dum procreare coepit genus humanum, de coelo contulit naturam istam, quae medii rectissima norma est. Non ita post multa quoque dicit, princeps Vu-vam, solemnia sacrificia imperatori coelorum, reliquisque spiritibus terrarum persoluisse. Simili ratione in libro *Ta-bio* dicitur: *Imperium coelitus conferri, et in libro Xu-kim, coelum non agi affectu, qui tamen norit illud debite venerari, et colere, charum et gratiosum illi esse semper spiritusque non semper exaudire, nisi eum, qui pollet vera virtute.* His adduntur loca disciplinae Confuciana, quae veterem pietatem resuscitasse dicitur, quibus, vir perfectus iubetur aequo animo exspectare vnicam coeli circa se ordinationem, coelum sese accommodare, dicitur naturae et ingenio singulorum, bonos erigere atque ornare, improbos vero abiicere et perire finere. Quibus adduntur verba Confucii: *Sacrificiorum coeli et terrae ritus et officia fuisse id, quo colebant duntaxat coeli ac terrae supremum imperatorem, qui duabus literis Xam-ti apte admodum ac literaliter significetur.* Ut vero pateat, non coeli vim quandam naturalem physicamque atque brutam intelligi, ad locum Mencii^e prouocant, quo philologus Confucianus, qui Confucii disciplinam ab eius discipulo Tsem-tsu accepit, ita praecipit: *Vulgares homines naturam humanam in suo sensu appetitu, quem unum sibi sequendum proponunt, et coelestem prouidentiam in quadam gyrrantis aëris periodo et reuolutione, qua desideri effecti ad omne bonum opus torquent, sitam esse volunt, non sic autem sapientes.* Prouocant etiam aduocati Sinenium ad sacrificia antiquorum Sinarum, quae maxima religione faciunt, quaeque descripsit *C O V P L E T V S:* qui maximum inde praefidum huic opinioni conciliat, quia tanta cura, religione, honore ea non obtulissent, nisi coelorum imperatori sacrificassent. Summum itaque numen Xang-ti vocatum esse, id est coeli imperatorem, eique diuina attributa Sinas tribuisse, ex his locis inferunt.

*Sinas orbo-
doxe praece-
pisse vixi de
spiritibus.*

II. Admisisse vero, porro instant, Sinas spiritus quoque particulares, a Deo distinctos, verasque de iis notiones habuisse. Hoc illis locis probant, quibus non solum veteres Sinas coelorum imperatori, sed reliquis etiam spiritibus terrarum praefidibus sacrificasse dicuntur. Quos credidisse substantias esse intellectu praeditas, a quibus praefidum aut adiumentum expectari possit, ex loco Confucii in libro *Chum-yum* euincitur, ubi Confucius dicitur, ut ostendat ad supra dictam medii virtutem adeo amplam et sublimem constanti conatu entendendum esse, exemplum desumisse a spiritibus, quorum vti vis intellecua sit excellentior, ita et in operando sit efficacitas magna; dicere enim: *spiritibus inesse operatiuam vir-
tutem et efficaciam etc.* docere Confucium inesse spiritibus supra memo-
ratis vim quandam prorsus eximiam et ordinis superioris: quia cum res omnes

omnes corporeae cadant sub sensum, soli spiritus hunc refugiant. Et percipere nos quidem eos vix, quatenus in effectis se produnt, sed ipsos tamen non videre; incorporare autem sese rebus omnibus, vel exercere operationes suas circa res omnes sic, ut res non possit eos a se dimittere, seu nequeant confundere sine eorum directione. De animae immortalitate autem ita statuisse contendunt, huius partis vindices, vt eam dixerint, perennem et morte carentem, ac capacem, quae post hanc vitam prae-miis ob bona opera associatur, poenis autem propter flagitia. Id ipsum Longobardum et P. a S. Maria non negare, de prisorum Sinarum sententia animas hominis supereffe a morte licet inficiuntur, personalitatem eas seruare, sed confundi cum coelesti massa. Quod perperam dici ex verbis *Chao-cum ad Chim-vam imperatorem colligitur*, dicentis: *Isti aucti sapientes ac probi reges sunt in coelo, neque omnino interierunt. Isti igitur quomodo non possunt enixe implorare, opem a coelo, ut iuuet ac protegat suae familiae filios ac nepotes.* Confucium autem respondere de essentia et natura spirituum et de statu alterius vitae noluisse, vt inutiles disputationes praecideret. Et hac quidem ratione vetustissimam theologiam Sinicam se habuisse contendunt, qui ab atheismi culpa eam liberant.

§. XIX. III. Toto, quod aiunt coelo'abeunt, qui aduocatos Sinen-sium comitius quam par erat, caussam eorum ornauisse, et longe deterius sensisse priscos Sinas magnis animis contendunt. Non hi negant loca allata, sed cum omnis demonstrationis neruus in eo situs fit, vt intelligatur, quid per Xang-ti intelligatur, de eo disputant, num is coeli supremus imperator sit, an coelum animatum, istisque, quibus in allatis locis praedicatur, attributis efficax et influentiam suam largiens; ex cuius influentia deinde et partes mundi regantur peculiaribus spiritibus arctissime cum illis initis; et eas informantibus, et anima post mortem eo reducatur, hincque prouidentia, hinc creatio, hinc felicitas e coelo orta deriuanda sit? An non ea ideo in partes vocata sit, vt imperii rationes, ad quas omnem philosophiam Sinenses respicere iusserint, confisterent. Hoc cum affirmandum esse afferant, aut intelligendam esse volunt per Xang-ti vim quandam diuinam coelo insidentem, aut supponi animam quandam diuinam, per omnes mundi partes diffusam, cuius nobilissima pars arctissime coelo iuncta sit, illudque inhabitet, minores partes spiritus sint mundi partibus praefecti. Hos solos coluisse, his sacrificasse Sinas contendunt, ad hos omnem religionem eos retulisse putant, accusant autem Iesuitas, quod nimia cupiditate veros de Deo sensus Sinensibus persuadendi orthodoxos sensus illis supposuerint, adeoque vocem Xang-ti perperam de imperatore coeli explicuerint, amplexus iam est istam de anima mundi per omnes eius partes diffusa sententiam RICCIVS¹, qui

Ttt tt 3

*Heterodoxia
Sinarum no-
tata.*

vbi

1) De Exp. Sin. L. I. c. 10.

vbi dixerat Sinas iam inde ab initio supremum et vnum Numen adorasse, quod appellabant, coelum et terram, subiunxit: *Ex quo appareret, veteres Sinas opinatos fuisse coelum et terram animata, eorumque animam pro supremo Numine coluisse.* Et hoc postea Longobardo, qui post Riccium praefes missionis fuit, suboluit, hoc Antonio de S. Maria, recentiores cum veteribus comparanti vifum. Plerique etiam ad eiusmodi spiritus materiae praefides naturali et arctissimo vinculo illi colligatos omnia illa effata referunt, et Iesuitas prouocant, vt vel vnum Sinam ostendant, qui vocem Xang-ti aliter intellexerit. Deum itaque Sinensem non meliorem esse, quam Iouem Olympi regem gentilium, hincque recte concludi, Sinas pri scos veri Numinis ignorantia laborauisse. His coelestibus et terrestribus spiritibus solis Fohium sacrificasse, dicendum, nisi aperte his vocibus Sini eis inferatur, etc. Quae omnia ita in neruum concludit MINORELLI ^m, vt certissimum et euictum esse, pronuntiet: *non inueniri coelum et terram coeli regem a Sinis nuncupari: et terram quidem sic Sinas a coelo, ut Romani Cybelem a Ioue distinguere.* Recte autem ex parte dici veteres, vt et nouos Sinas animam mundi coluisse, si tamen anima vocari possit vis materiae insita, quae sparsa per singulas mundi partes, in iis tanquam totidem animae seu genii, et in coelo, ceteris mundi partibus excellentiore, tanquam primum praecipuumque numen et alter Iupiter colitur. Ita vero Sinis veteribus non minus Atheismum exprobrari posse, quam veteribus Romanis, Iouem O. M. colentibus contendit ⁿ, quem praeter adductos ex protestantibus sequuntur BVDDEV^o, GRAPIVS ^o, BAYLE ^o, contrarium, sed diuersa ratione, tenentibus CROSAE^o, REIMMANN^o, BULFINGERO ^o, HEVMANNO ^o, LEIBNIZIO ^o, KORTHOLTO ^o, aliis.

*Moshemiana
sententia de diuortio medianam quandam sententiam amplexus est illustris doctrinae theo
theologia Si
nensum.*

§. XX. IV. In hoc sententiarum e diametro sibi contrariarum sententia de diuortio medianam quandam sententiam amplexus est illustris doctrinae theologus I. L A V R. M O S H E M I V S. Is vbi obseruasset, religionem priscam Sinensium tales non esse, quae magnifice iactari possit, obseruat, nimios non minus illos esse, qui Sinas veteres orthodoxe de Deo sensisse statuant, quam qui atheismi infamia eos commaculent. Ea enim quae in vetustissimis gentis huius libris classicis dicantur, neque clara et perspicua, neque ordine suo constantia esse, haud obscuru argumento, suspectam esse orthodoxiam Sinensium, cum recti de Deo sensus ex notionibus obscuris, confusis et incertis hauriri vix possint. Comparatis tamen inter se locis istis, verisimiliter videri eos ita praecipisse: *Esse in coelo*

^m) p. 126.

ⁿ) p. 134.

^o) De Spinozismo ante Spinozam §. 22.

^p) Diff. de Theol. Sinens.

^q) Dict. T. IV. art. Spinoza not. X.

^r) Entrer. p. 256. aliter tamen pronuntiat. T. II.

Epp. Leibniz, in fin.

^s) Hist. Ath. S. I. c. 12. p. 95. et Confsp. Hist. phil. Sin. p. 8.

^t) Spec. phil. mor. Sin. I. §. 45. p. 47.

^u) Act. phil. I. c. p. 722.

^x) I. c. p. 414.

^y) loc. cit.

coelo visibili naturam viuam et potentissimam, illud, vt anima corpus, inhabitantem. Hunc spiritum certo tempore chaos terrae informe influxu suo et irradiatione exsiccauisse, et ordinasse, indeque creaturas viuentes exortas esse, qui terram incolerent. Et coelum quidem sibi creaturas genuisse, et terram, coelique filios a filiis terrae differre, illos tredecim, hos vndeclim fuisse; ex illorum progenie enatos imperatores, quin et spiritus terrae partium praefides huc referendos esse ^{z)}. Coelum fauere hominibus et benefacere, quod rationem ab ipso acceperint, terraque ab eo grauida illos produixerit. Ideo pergere calefacere et humectare terram, ideo montibus, syluis, vallibus, fluminibus, spiritus praefecisse. Nec cupere venerationem cultumque alium, quam qui imperatori, filio suo, exhibendus sit, nec illud coli ab alio, nisi ab imperatore sacrificiis pro populo oblatis posse. Irasci illud spiritusque ab eo mundo praefectos, legibus violatis, maxime si id ab imperatore fiat; ideo plagas immittere, at monere tamen prius per signa coelorum, quae vbi inusitata compareant, nuncii futurae poenae sint. Hanc igitur faciem coeli insigni attentione semper obseruandam esse, vt iratum numen coeli placari possit. Hanc religionem veterum Sinarum, imperio firmando fulciendoque potissimum attemperatam fuisse, verisimillimum esse putat vir celeerrimus, ast, sequi quoque ex ea diuinae religionis characteres, minime prodere. Attributorum, numini illi coelesti adscriptorum, rationem veteres libros non definire, dicere tantum, esse scientia, sapientia, iustitia, potentia praeditum, maximaque veneratione dignum. Harum vocum nec claras notiones eos habuisse, et arctis satis limitibus, forte sui tantum imperii, quod terram coelorum vocent, comprehendisse videri. Hunc itaque Spiritum coeli si Deum dicere placeat, exiguum numen esse attributis praecipuis diuinitatis ca-rens, quod rite cognoscere patres Sinenses nunquam allaborauerint. Neque sequi ex idolorum cultu serius ad Sinas translato, rectos eos purosque de Deo sensus habuisse. Loca vero de spiritibus immaterialibus, de statu animae post mortem, et quae his similia, ad fundamenta religionis Sinen-sis non videri pertinuisse, et subobscura tantum esse immortalitatis vitae-aque animae post mortem in libris classicis vestigia. Ea autem nec rite exculta, nec ad doctrinam moralem applicata, tenuissima tantum vestigia dogmatis, quod apud barbaras gentes quasuis obtinuit, obtinetque hodie, esse. Reliqua dogmata religionis Sinen-sium, partim ad imperii fulciendi auxilia excogitata fuisse, habereque totam religionem credulitatis et sim-plicitatis characteres, et prodere gentem non valde sapere doctam. Vi-deri autem aliis gentium religionibus ideo meliorem, quia idolorum cul-tus diu absuerit. Ast eorum locum occupare spiritus mundi. Et haec quidem acutissimus Moshemius, qui eleganter prorsus et ingeniose in se-quentibus ostendit, qua ratione ad imperii felicitatem et tranquillitatem et principum auctoritatem tuendam adhibeantur.

§. XXI.

^{z)} Conf. EAYER, Mus. Sin. T. II, p. 259, ex Libro Siao VIIua.

Etsi impia.

§. XXI. V. Tantum, nisi fallimur, de theologia Sinarum pri-
scorum dictum est, vt Lector candidus et a partis studio alienus, ipse ar-
bitrium interponere possit. Nec nos has lites, tam diu inter summos vi-
ros agitas componere posse praesumimus. Quoniam tamen sententiam
quoque nostram dicere, instituti leges postulant, ea, qua par est, mode-
stia, quid nobis videatur, aperiemus; habebit id commodi ex eo lector, vt
nostris cum reliquis comparatis meliora substituere ipse possit. Et 1. qui-
dem ingenui fatemur, totam controuersiam de atheismo vel orthodoxia
veterum Sinarum inutilem nobis videri, duabus de caussis. Namque pri-
mo in controuersiis quae Iesuitis cum reliquis Missionariis intercedunt,
non de veteri sed hodierna religione Sinensium quaestio est. Ast eam vel
idololatricam sectae Li Lao Kiun, et Foënae, vel atheam, sectae litera-
torum esse, nec ipsi Iesuitae diffitentur. Quid igitur refert scire, quid
ante quadraginta secula statuerint Sinarum maiores? Deinde ea obscu-
ritas, incertitudo, et confusio in libris Sinarum classicis obseruatur, vt la-
terem nobis lauare videantur, qui certam notitiam de religione Sinen-
sium veteri inde haurire cupiunt. Melius itaque tota quaestio diutius,
quam par erat iam agitata nec tantis animorum motibus digna, abiicitur,
et simplici rationis et revelationis annuntiatione Sinis Deus praedicatur,
aut ignotus haec tenus, aut detentus in iniustitia. 2. Frustra vero ob ex-
sculpendam orthodoxiam Sinensium prouocare viri docti ad loca allata
nobis videntur. Nam cum de vero sensu eorum locorum disputetur, et
tum Sinenses recentiores, tum Missionarii reliqui alia longe significatio-
ne adhiberi voces Xang-ti Y-hiane Xin Ky, similesque contendant, quam
Iesuitae, horumque nonnulli illorum partes sequantur, qui, quae so, ad
incerta dubia que loca in controuersiam vocata prouocari potest? 3. Nec
magnopere iuuare eos putamus, quod clamant, recentiores commenta-
tores, castos veteranum sensus vitiasse. Hoc enim demum probandum erat,
cumque loca ipsa obscura sint, recte interrogantur, vnde ipsi de meliori
et rectiori verborum potestate certi sint? et annon orthodoxam theolo-
giam Sinensium prius fingentes eam pro interpretationis nota adhibeant?
Nempe idem hoc loco evenit, quod evenisse illis *Tomo secundo*^{a)} dixi-
mus, qui Cabbalam veterem puram fuisse, eamque corrupisse recentiores
scriptores contendunt: quod enim ibi dictum est, hic quoque in argu-
mento prorsus simili locum habet. 4. Nec magnopere ad attributa, et
praedicata prouocari potest, quae in illis locis Xang-ti tribuuntur. Con-
cedamus, versiones nihil fauori, nihil praeiudicio et opinioni dedisse,
et verba Sinica accurate referre; an ideo sequitur, sensum eorum esse ca-
ustum? Annon eadem prorsus de Ioue suo dixit secta Stoica, et pessime
tamen de Deo sensit? Annon impietas Romana similem fere in modum
de summo rege coeli sensit, quem tamen a natura intrinseca rerum mate-
rialium non distinxit? Tacemus alia exempla, quibus euinci potest, ex
verbis

a) p. 1059. seqq.

verbis apparerter bonis non sequi sententiam illis subesse bonam. 5. Omnibus vero inter se attente consideratis, si coniectura de veterum Sinarum theologia facienda, fatemur, hanc nobis prae reliquis placere sententiam; Sinas sibi numinis vim diuinam per totum mundum sparsam eamque velut animam inhabitantem concepisse, cuius maxima et excellentissima pars in coelis residueat, esse itaque spiritum coeli potentissimam coeli animam, quae cum connectatur cum reliquis mundi partibus sive spiritibus mundo praefectis, non possit non gubernare et praeuidere cunctis, idque vel ob eam causam, quod ex coeli influentia et irradatio oritur: et huius quidem vel emanationem, vel particulam animam humanaum, ratione vestitam, esse, ideoque, ubi corpus suum deseruisset, ad fontem suum viuentem reddituram. Huic vero coeli spiritui velut maximo, at qui a coelo, quod velut anima informat, separari nequeat, summum cultum exhibendum, spiritus autem reliquos partium mundi animae inhabitantes non negligendos. Coelum autem cum summum Numen, visque diuina inhabitans animet, signa coelorum prae aliis diuinae voluntatis indicia esse. Non esse hanc religionis Sinenis explicationem φιλοσοφονοτερα, quam ut tam canae antiquitatis genti tribui queat, exemplum maiorum nostrorum, Celtarum constare potest, quos simili ratione praecipisse suo loco ostendimus. Quod si animam mundi eos coluisse non videri quis credit, concedet tamen Spiritum magnum coelum informantem, et alios Spiritus globi terrauei partes animantes Sinas coluisse. Id quod haud obscure euincit locus Confucii in Chum-yum^b, ubi diserte dicitur, *spiritus hos ita esse incorporatos et sociatos rebus materialibus, ut res non possint eos a se dimittere.* His suppositis ne vnuis quidem locus est, qui non sponte intelligi possit, et sine coactione sensum clarum fundat. 6. Ex his vero quaestio de atheismo Sinenium ipsiusque Confucii, dirimi facile potest. Si enim vocem atheismi prenamus, impietas ista Sinis nolstro iudicio nequit, qui coelum quidem coluerunt, at spiritu diuino animatum. Ast si more haud inusitato atheismus etiam pantheismum, vel deismum quandam, innuat, non videmus, qui ab ea suspicione possint Sinae toti liberari, qui mundum cum Deo arctissime copulando, omnibus partibus inesse spiritus diuinos crediderunt. Quamuis ab hac appellatione abstinere malimus. Ita vero 7. ratio facile intelligi potest, quomodo idolatria pedem figere inter Sinas potuerit, quamuis non magis initio idololatrae fuerint, quam Celtae nostres. Nempe facile persuaderi poterant, ut horum spirituum diuinorum, qui sine corpore esse nequeunt, imagines effigi posse crederent. Nec caufa longe quaerenda est, cur in apertum atheismum tandem religio, in secta literatorum abierit; proximus enim ad eum gradus est. Quae cum ita se habeant, neminem fore credimus, qui orthodoxiam veterum Sinarum magnopere

b) Scient. Sin. L. II. p. 51.

gnopere iactet, quam nullum post dispersionem gentium, populum conseruauisse, praeter Hebraeos, alio loco euicimus.

*Theologia Si-
nenium me-
diæ aeuī.*

§. XXII. Mediam Sinenium philosophiam a seculo Christiano XII ad XV usque extendi supra iam iniuimus. Huius aeuī medii metaphysica in commentariis doctorum Cheu-cu, Chim-ci, et Chu-cu, itemque in pan-dectis de philosophia naturali et morali Singli, id est, philosophi, Ta-civen, continetur. Longe contior, si habitum philosophicum consideres, apparet huius aetatis metaphysica, et systematico ordini propinquior, quam priscorum Sinarum philosophumena; vnde non displicet nobis eorum conjectura, quae cum commerciis Aegyptiorum et Arabum (qualia Sinenibus aeuo veteri et medio obtigisse historiae testantur, et vel Paulus Venetus, vel itineraria a Renaudotio edita exempla suppeditant) philosophiam Graecanicam eiusque hypotheses non nullas in hanc Orientis partem peruenisse suspicatur. Id quod curatius expendi ab iis cupimus, qui occasionem eius rei fauentem habent. Ex hac vero medii aeuī metaphysica sistema Sinese physiologicum acuta delineatione congesit Longobardus Iesuita, eo quod hos interpres veterum Sinarum mentem omnium optime intellectissime crederet, ideoque ad eorum iudicium prouocandum esse putaret, Mandarinis hanc eius sententiam calculo suo probantibus. Fecit id in breui at eleganti libello, in quo *Momenta nonnulla de religione Sinenium* examinavit, qui cum esset rarissimus, praestantissimi KORTHOLTI cura recusus est. Haud contemnendam esse Longobardi in hoc argumento auctoritatem, ex eius munere, quo apud Sinas functus est, reliquisque eius circumstantiis intelligi potest. Erat autem, tradente IVVENCIO^o, praefes Sinicae missionis, et P. Matthaei Ricci successor, ab eodem moriente designatus. Id muneris per annos complures egrégie gesit. Iamque per annos quatuordecim literis Sinicis cognoscendis operam dederat. Vixit deinde annos quadraginta, obiisque nonagenario maior. Is quos labores, quantam curam suscepit, quos industriae sua eosios testesque adhibuerit, ut veram Sinenium mentem detegret, prolixè in limine tractationis suae exponit. Hoc Iesuita auctore (quocum comparandus ANTONIVS DE S. MARIA) ita secundum laudatos autores Sinenses statuit secta literatorum, quae philosophorum ordinem hodie in regno Sinico *νατ' ἐζοχήν* tuetur^e:

I. Philosophiae munus consistit in inquisitione primi principii mundi, et qua ratione ab eo causae vniuersales et particulares exortae fuerint, quae sint earum actiones, effectus, quid sit homo in relatione ad corpus et animam, de modo eius tum notiones concipiendi tum agendi, de habitu virtutum et vitiorum, de forte fatoque hominis cuiuslibet eiusque horoscopo: quae omnia methodo symbolica, numeris, figuris, aliisque aenigmatibus possunt debentque proponi.

II. Scien-

e) loc. cit.

d) Apud MINORELLI p. 117.

e) p. 193. seqq.

II. Scientia (nostri metaphysicam nuncupant) est vel scientia antecedens, i. e. a priori, sien tien hio agitque de ente et substantia principiis primi, de loco, modo, operatione primarum causarum, quatenus in potentia considerantur: vel est scientia subsequens, i. e. a posteriori, quae principiorum immaterialium influxum in res particulares applicationem virtutum operatiuarum, in augendo, diminuendo, alterando, considerat, et ad opera resque vitae ciuilis, maxime vero imperii regendi applicat, et commoda atque debita tempora designat. Nempe influxui coeli in disponendis non modo vitae priuatae sed et regiminis publici actionibus mira Sinenses tribuunt, caussasque generales non nisi in certa dispositione zodiaci effectum suum fortiri contendunt, adeo ut sectarum origines certis zodiaci signis et influxibus imputent. Quae ex hypothesi veteri de animae mundanae parte nobilissima coelos inhabitante orta, astrologiae cum adeo diligentem genuisse, apposite notauit MOSHEMIVS *.

III. Virtus dominans caussarum generalium vocatur Ti-chu-chu zai-kuin wan-huang, quae regis dominantis qualitates denotant f.

IV. Ex nihilo nihil fit, nec caussa vel principium datur, quod ex nihilo produxerit omnia.

V. Quoniam autem res omnes non ab aeterno fuerunt, sed existere coeperunt, sequitur inde, ab omni aeternitate fuisse principium aliquod, quod caussa rerum omnium esset, easque ab aeterno praecederet. Et hoc quidem principium vocatur, Li, id est, ratio seu fundamentum totius naturae.

VI. Haec caussa est ens infinitum, incorruptibile, sine principio et fine, quia sine his attributis caussa prima esse non posset.

VII. Magna haec et vniuersalis caussa non habet vitam, nec intelligentiam, nec auctoritatem, est vero pura, tranquilla, subtilis, perspicua, sine corpore, sine figura, et non nisi intellectu comprehendi potest, ut res spiritualis solent; et quamvis spiritualis non sit, habet tamen neque actiuas elementorum qualitates, neque passiuas.

VIII. Ex hoc principio Li, quod materiam primam siue chaoticam diccas, ortus est naturaliter aer, quinque emanationibus et mutationibus feso subsequentibus, donec tandem materialis et palpabilis fieret.

IX. Li itaque ex se ipso factus globus infinitus, nomen iam habet Tai-hien, summa perfectio.

X. Aer hic primigenius, qui ex materia chaoticā exortus est per quinque emanationes quoad substantiam incorruptibilis est, et eiusdem cum Li, essentiae; licet magis materialis et alterabilis sit, ex condensatione et rarefactione, motu, quiete, calore et frigore.

XI. Li itaque materia prima, Tai-kie materia secunda est, quae ex illa ortum habet.

Vvv vv 2

XII.

* loc. cit.

f) p. 197. seq.

XII. Calor et frigus sunt caussae generationis et destructionis rerum omnium; ille a motu originem habet, hoc a quiete.

XIII. Aér in secunda materia siue chao conclusus, dum se agitauit, calorem produxit, pars quaedam frigida mansit; hincque aér vel calidus vel frigidus est. Calidus aér purus, clarus, perspicuus leuis est, frigidus impurus, fuscus, opacus, grauis.

XIV. Quatuor itaque caussae physicae sunt: motus et quies, calor et frigus, quae vocantur Tung-cing-in-iang.

XV. Calor et frigus inter se arctissime vnta, velut mas et foemina generunt aquam, quae pertinet ad Lin. In secundo congresfu produxerunt ignem, qui pertinet ad Liang.

XVI. Hinc quinque elementa producta sunt, quae constituunt Tai-kie vel In iang, id est, aérem qualitatibus indutum.

XVII. Sunt autem elementa quinque, aqua elementum boreale, ignis australe, lignum orientale, metallum occidentale, terra in medio.

XVIII. Ling-iang et quinque elementa produxerunt coelum, terram, solim, lunam et planetas. Aér enim purus sursum sublatuſ, formauit coelum, aér crassus, impurus, opacus et grauis desidens terram formauit.

XIX. Coelum et terra virtutibus suis inter se communicatis produxerunt marem et foeminam. Iang coelo et mari, In terrae, foeminaeque conuenit. Ideo dicitur imperator Chiae rex coeli, et sacrificia fiunt coelo et terrae velut communibus parentibus.

XX. In coelo, terra et homine res reliquae omnes comprehenduntur, velut in fonte suo.

XXI. Et hoc quidem modo mundus creatus est. Cuius machina componitur ex tribus partibus primariis, quae sunt principia reliquarum omnium.

XXII. Prima pars est coelum, quod complectitur solem, lunam, stellas, planetas, regionem aëris, in qua habitant quinque elementa, ex quibus res inferiores producuntur.

XXIII. Diuiditur autem in octo Kuas, siue partes aëris in quibus elementa dispositionem differentem accipiunt, quae cum caussis efficientibus vniuersalibus conspirant.

XXIV. Secunda caufsa principalis est terra, quae comprehendit montes, fluuios, lacus, maria. Etiam hae partes habent suas caussas vniuersales efficientes virtute et operatione gaudentes.

XXV. Terrae partes comprehendunt Kang et Ieu, forte et imbecille, durum et molle, asperum aut dulce.

XXVI. Tertia caufsa est homo, qui habet proprias et particulares generationes et ortus.

XXVII. Haec mundi productio mero casu facta est, sine fato, consilio et praedestinatione, ex fortuito concursu caussarum primiarum efficientium.

XXVIII.

XXVIII. Coelum est rotundum, motusque eius ideo circularis est, itemque operationum influxus.

XXIX. Terra quadrata est, quae caussa est, cur in medio, tanquam in loco quietis sita sit, et quatuor reliqua elementa ad latus posita habeat.

XXX. Praeter coelum est quoque materia prima infinita, quae Li dicitur, ex qua Tai-kie emanavit. Illa semper quiescit, pellucida et maxime subtilis, sine cognitione et actuitate, et mera potentia est.

XXXI. Aér, qui coelum à terra separat, in octo partes diuiditur, quatuor meridionales, vbi regnat Lang, siue calor, et quatuor septentrionales, ybi obtinet regnum In, id est, frigoris. Cuilibet parti respondet portio aéris, quae Kua dicitur. Et haec quidem interpretatio aenigmatis Fohiani est. Fohi enim hanc ortus mundani historiam primus delineauit, Confucius in expositione *Lie-kien* explicuit. Dabimus schema Fohianum infra. Et haec quidem de origine rerum philosophiae sectæ literatorum est; quam tamen secta quoque Taoçu, recipit. Ea enim ponit, Tao, cahos, produxisse vnum, Tai-kie, seu secundam materiam, vnum produxisse duo, Leang et In; duo produxisse tria, tien, ty, gin, fan, zay, coelum, terram et hominem. Tria haec produxisse omnia.

XXXII. Scientia subsequens siue a posteriori, (cuius auctor et invenitor fuit Vuen-Vuam, eiusque filius Cheu-Kung) influxum coelestem in tempora, annos, menses, dies et signa zodiaci considerat, vnde euentorum futurorum cognitio, secundum quam vitae actiones dirigi debent, exoritur.

XXXIII. Calor caussa est conseruationis et actionis rerum omnium, nasciturque ex motu ab appropinquate sole et claritate luminis prognato. Frigus, destructionis caussa ex remotione et distantia motus luminis siue ex tenebris oritur.

XXXIV. Calor ver et aestatem regit, frigus autumnum et hyemem.

XXXV. In octo partes vel puncta diuisus est zodiacus, quorum quatuor ad calorem respiciunt, quatuor ad frigus.

XXXVI. Influxus caussarum efficientium vniuersalium in puncto dominante incipit, in Kua, quae chin vocatur et orientalis est, initio veris, qui fit quinto vel sexto die Februarii.

XXXVII. Omnes res vna eademque sunt substantia.

XXXVIII. Cum duplex materia sit, chaos infinitum, siue Li, et aér prima emanatio chaus Tai-kie haec substantiam materiae primae in se comprehendit, quae ideo omnibus rebus ex ea ortis inseparabiliter unita est.

XXXIX. Postquam coelum et terra formata sunt, aér, qui est inter utrumque materia proxima rerum omnium corruptibilium est.

XL. Ex vna itaque eademque essentia vel substantia potius, et natura rerum per condensationem, quae figurae corporeae caussa est, et per modificationem diuersam, oriundam ex diuersis qualitatibus coeli, solis, lunae,

stellarum, planetarum, elementorum terrae, et temporis momentorum concursu res omnes producuntur.

XLI. Sunt itaque hae qualitates forma et principium operationum interiorum et exteriorum corporum compositorum.

XLII. Generatio est participatio aëris chaotici modificati figuris et qualitatibus magis vel minus puris, quae concurrentibus sole et caussis particularibus atque dispositione ordinis vniuntur.

XLIII. Corruptio est destructio figurae externae, et separatio qualitatum, humorum, et spirituum vitalium, qui in aëre vniuntur. Surgunt autem solutae partes leuiores calidae et puriores, descendunt partes grauiores frigidae et impurae. Illud Xin et Hoen appellatur, id est spiritus puri et animae separatae, hoc Kuei, id est, spiritus impuri, et Pe, id est cadauera.

XLIV. Differunt res vel forma externa, vel qualitatibus diuersis internis.

XLV. Sunt autem qualitates differentes quatuor: Ching, rectum, constans, purum, Pieu, curuum, inconstans, impurum, Tung, penetrans et subtile, Se crassum, impenetrabile, obscurum. Illae duae bonae sunt, et ab homine recipiuntur, hae malae, et ad bruta pertinent atque inanimata.

XLVI. Bonae qualitates distribuuntur in perfectum et imperfectum, purum et impurum. Illas qui accipit, nascitur heros vel eruditus, quem regit ratio, et ultra vulgus conditionem eleuat; has qui fortitur, ferus, obscurusque euadit, vitamque malam dicit; figura tantum homini, cetera bestiae similis. Medium qui occupant, Hien Iin vocantur viri prudentes et boni.

XLVII. Tai-kie, siue substantia vniuersalis in duas partes diuiditur, Iieu et Vu. Illa substantia corporea est figurae materialis, extensa, solida resistens. Haec substantia minus materialis est, aëri similis figura experti, quae dicitur, Vu, Kung Hiu, Vu king, nihilum, vacuum.

XLVIII. Haec substantia separata ab omni qualitate et accidente vocatur Tai Vu, Tai kung, estque simplicissima, purissima, subtilissima.

XLIX. Neque tamen potest per se subsistere, sed tantum in aëre primigenio, quoduis quoque ens compositum ingreditur, et reuera aërea est, vnde Ki, dicitur. Adeoque cum natura immateriali et mere spirituali confundi non debet.

L. Ex Li, quod est chaos siue seminarium primum omnium emanant quinque virtutes, pietas, iustitia, religio, prudentia, et fides cum habitibus suis: ex Li qualitatibus induito et vniuto cum aëre primitivo emanant quinque elementa, physica itaque et moralia omnia ex uno fonte, Li, oriuntur.

LI. Est itaque Li, essentia rerum omnium, siue, verbis Confucianis, ratio et substantia vniuersalissima.

LII. Res

LII. Res omnes producit Li per Ki, siue aërem suum primogenitum, velut instrumentum suum, et eo mediante gubernat quoque omnia.

LIII. Post certos annorum numeros et periodos, quibus mundus durabit, finem habebit, redibuntque cuncta ad fontem et principium suum, sic ut tunc nihil futurum sit quam Li et Ki, et tunc Li incipiet nouum ex se mundum condere, idque periodis infinitis.

LIV. Dari spiritus, patet ex ordine coeli et terrae constanti, et iusta atque perpetua operationum continuatione.

LV. Inde concludendum, habere res omnes auctorem et principium inuisibile, a quo reguntur. Id appellatur Chu, dominus, Xin - Kuei, spiritus exiens et rediens, Ti-Kium, rex vel imperator.

LVI. Alterum argumentum, ex quo dari spiritus concluditur, sunt beneficia ab iis hominibus exhibita, quae hos permouerunt, ut eos sacrificiis honorarent.

LVII. Veteres quatuor genera sacrificiorum obtulere, 1. Lui, coelo et eius spiritui Xangti. 2. In spiritibus sex caussarum vniuersalium, scilicet quatuor anni temporibus, calor, frigori, soli, lunae, stellis, pluviae et siccitati. 3. Vuang, spiritibus montanis et fluuiorum, 4. Pien spiritibus minoribus et hominibus de republica paeclare meritis.

LVIII. Ex his fundamentis sequitur: 1. Spiritus Sinenium esse unam substantiam cum rebus quibus vniuntur. 2. Eos omnes unum habere principium, nempe chaos primitium. Id quoque de Tien-chu, Deo nostro, vel Xangti, spiritu coeli dicendum. 3. Spiritus cessaturos, cessante mundo, et reuocatum iri in communem rerum omnium fontem. 4. Omnes spiritus ratione substantiae suae eadem gaudere perfectione: et differre tantum in eo, quod locis vel partibus mundi aut maioribus aut minoribus praefint. 5. Omnes spiritus esse sine vita, sine scientia, sine intelligentia, sine libertate. 6. Eos autem sacrificia recipere, pro conditione operationum fuarum, quae in locis istis deprehenduntur, quibus praesunt. 7. Esse eos autem partes substantiae vniuersalis, quae a rebus quibus insunt, separari nequeant, sine destructione illarum.

LIX. Sunt spiritus vel generationis et corruptionis, qui physici dici possunt, quia caussae rerum physicarum sunt; vel sacrificii, a quibus bene vel male hominibus fit, qui politici appellari possunt.

LX. Vita hominis consistit in recta vniione partium eius, quae vocatur entitas coeli et terrae. Entitas coeli est aer purissimus, leuissimus, igneae naturae, ex quo anima formatur, vel spiritus animales, qui vocantur Hoen, anima. Entitas terrae est aer crassus, grauis, terrestris naturae ex quo componitur corpus eiusque humores, et vocatur Pe, corpus vel cadauer.

LXI. Mors hominis nihil aliud est, quam separatio partium ex quibus componitur, post quam quaelibet ad locum suum proprium reuertitur. Hoen & anima in coelum, Pe in terram.

LXII. Re-

LXII. Restat itaque post fata sola entitas coeli et terrae ex qua homo componitur, quae in loco suo superstes est, et haec immortalitas hominis est. Proprie autem solum Li immortale est. Et hoc systema Sinense metaphysicum et physiologicum, quod non hodie tantum obtinere in secta literatorum, ex libris philosophorum et ore Mandarinorum literatissimorum demonstrat Longobardus, idem euincente P. de S. Maria, sed quod commentatores quoque medii aei receperisse, allatis eorum locis euincit. Intercessit autem illustris Leibnizius, qui in epistola ad Remondum, paulo ante ultima fata scripta, omnes ingenii, quod maximum nactus erat, neruos intendit, ut falli Longobardum ostenderet, nec hos commentatores adeo impie praeceperisse, demonstraret. Non negat hanc systematis rationem, quam Longobardus, certissimis testimoniosis probavit, veram esse, et ideo sectam literatorum hodiernam atheis annumerari posse. Ast principia ista physiologica de Sinenibus omnibus minus dextre a Longobardo explicata esse contendit, ideoque alios illis sensus tribuit, quibus caffior philosophia emergere possit. Qui facilis labor fuit ingenio Leibnizii vasto, et indeterminatis Sinenium vocibus nouas significations facile inuenienti. Putat enim Sinas ideo orthodoxos censeri, quia Li, productionem Ki tribuant, adeoque tolerabiliori sensu eos esse explicandos, ita ut Li siue Deum principium rerum omnium pro intelligentia supramundana habuerint. Aequum autem esse, ut atheismi ideo non damnentur, quia scholasticas notiones refugiant. Hinc magna ingenii vi nixus, Li de causa rerum omnium intelligente, rerum omnium praefide, creatore rerum omnium causaque non physica tantum, sed et metaphysica explicat, et πανδοχεῖον istud rerum omnium, vel magnum inane immensitatem Dei significare contendit, reliqua, e. g. Li esse rotundum, allegorice dicta esse putat, et imprimis ob attributa moralia locum ei in solo genere physico esse non posse, afferit. Quod si nonnulla minus Deo conueniant, Li non mox materiae adscribendum, sed potius de tertia quadam significacione cogitandum esse, materiam primam enim mere passuum esse, Li, et Tai-Kie actuum et operationes habere, adeoque entelechiam quoque spirituum significare etc. Longum esset reliqua omnia hic repetere, quae simili modo in notiones tolerabiores resingit vir doctissimus, et ingenio systematico supra modum valens, quae iucundius apud ipsum magna facundia differentem, quam hoc loco, leguntur.

*Iudicium de
hoc systemate
Sinico.*

§. XXIII. Difficile est in tanta assertionum Sinenium obscuritate definire, quis horum duumirorum certiorem sententiam elegerit? Fatum tamen, nobis minime dubium videri, Longobardum veram Sinarum sententiam, prout ea secta literatorum profitetur, retulisse. Ast cum ne hoc quidem neget Leibnizius, putet autem in explicandis verbis Sinenium philosophorum Longobardum scholasticis notionibus impedimentum veram Sinarum medii aei mentem non vidisse, opere pretium est dispicere,

anno

annon verisimiliora afferri queant. Non negamus autem, eam explicationem, quam ex systematis physiologici nexu dedit Longobardus, quaeque ratiocinatione ex nexu eius deducenda erat, videri nobis nimis secundum Aristotelico-Scholasticas notiones formata fuisse, nec putamus materiam primam Scholasticorum, vel substantiam quoque vnicam Spinozae posse principio Sinenium primo, Li eiusque primogenio foetui Ki applicari, nisi vim systemati Sinico inferre velimus. Id nisi fallimur, satis luculenter demonstrauit Leibnizius. Ast nec tamen ea nobis satisfaciunt, quae vir summus eo fine adduxit, vt orthodoxos esse castosque de rerum caussis Sinenium sensus statui queat. Multa enim adeo hypothesin redolent, obtorto collo ad excusandos errores Sinarum rapta, vt nihil videamus, quod assensum vel leuiter imperet. Verum in eo quidem facile manus damus Leibnizio, et qui in eius partibus militat Kortholto, differre hoc sistema, ab eo, quod priscis Sinenibus placuit. Nimis enim scholam sapit, et simplicitati vetustissimi aeuī repugnat, subtilitatibus metaphysicis prodens, recentiora id ingenia parturiuisse. Ast puram doctrinam de Deo, spiritibus et rebus mundi proferri eo minus nobis persuademus, quo minus negare potuit ipse vir illustris^z, animam quandam mundi eius partibus non assidentem, sed eas informantem, vt anima corpus hominis informat eo modo, quo sectae quaedam Graecanicae solebant, in toto illo systemate physiologico supponi. Hanc itaque clauem philosophiae Sinicae de rebus metaphysicis et physicis ipse nobis porrigit Leibnizius: qua hoc adyutum recludentes nobis verisimillimum fit, eandem, quae Stoicis olim electa est, hypothesin physiologicam Sinis arrisisse, et Li Sinenium animam mundi chaos informantem, Tai Kie animam mundi formati non Platonicam sed Stoicam, quae Pythagorae quoque scholae placuit, innuere. Hoc vbi supponimus, ouum ouo non erit similius, quam Stoica sunt Sinenibus. Quod vt lectori palendum exhibeamus, eum illa modo recordari, et cum Sinico systemate a Logobardo explicato comparare iubemus, quae suo loco de Stoico systemate diximus, vt intelligat, quam mira vtrumque physiologiae aedificium conspiret. Nam 1. apud Stoicos, ante rerum formationem cuncta est Iupiter, vniuersum, chaos animatum rerum omnium substantia vna, res omnes in se complexa. Ita vero principium Li rerum omnium principium vnum est, et omnia illud complectitur, fons est rerum omnium, ex eo egressarum; et hinc vna tantum rerum omnium substantia est. 2. Stoicis et Pythagoreis pars chaotici principii actiua ignis artificialis, aether purissimus est, aquo, in supra munidi parte confidente omnia facta et formata sunt. Et haec ipsissima quoque de aere primogenio ex Li progreſſo et in coelo primario residente apud Sinas praedicantur. 3. Stoici huic aeri primigenio siue igni diuino spiritua-

g) p. 415.

Hist. philos. Tom. V.

XXX XX

spiritualitatem, immaterialitatem, perfectionem, vniuersi conseruationem tribuerunt: eadem vero attributa habet Tai-Kie Sinenium ex Li emanans. 4. Arctissime vero hic spiritus mundi cohaeret apud Stoicos cum partibus mundi, et indiuulso nexus coniungitur: Tai-Kie quoque Sinenium ita inhaeret mundi partibus, vt ab iis separatum illae destruantur. 5. Prouidet hic Deus Stoicorum haec anima, mundo, sed secundum dispositionem qualitatum eius, et partium dispositionem; non aliam vero prouidentiam coeli agnoscunt Sinae. 6. Stoicorum daemones effluvia sunt istius animae, quae partes mundi, maria, montes, fluuios, etc. regunt, supremae et excellentissimae in coelo et elementis resident. Ast et in his Sinensis metaphysica tam egregie concinit, vt ex Zenonis schola hausisse videri possit. Spiritus enim Sinarum esti cum ipsis mundi partibus confundendi non sunt, sunt tamen effluvia Tai-Kie, et mundo praefident, eiusque partes informant, et nobilissimi eorum coelo, terrae et elementis praefident. 7. Sacrificarunt vero his daemonibus Stoici, eos coluerunt et expiauerunt, rati, reipublicae quoque interesse: eadem quoque prorsus est ratio Sinici cultus spiritibus redditi: vt enim v. g. Iupiter coeli, Juno aeris, Vulcanus ignis, Ceres terrae etc. spiritum inhabitantem significat, ita coeli, terrae, aeris etc. spiritus ex hoc vniuersi seminario desumpti sua nomina et numina Sinica habent, v. g. coeli spiritus Xang ti. 8. Stoicorum Dei pereunt reuocandi scilicet in Iouem suo tempore in incendio vniuersali post certas origines; et Sinarum quoque dii simili prorsus modo in Li olim refundentur. 9. Deus Stoicorum chaoticus a mundo formato ratione originis, non vero essentiae, differt; et similiter apud Sinenses Li, siue chaos a Tai-Kie mundo informato origine quidem, non vero essentia distinguitur. 10. Stoici vero coelum haud raro Deum vocant, ob spiritum aethereum vel igneum in eo refidenter: eadem vocis Xangti vera significatio esse videtur. 11. Cosmogonia Stoica Sinensi non minus exacte responderet. In utroque enim systemate prima principia leuissima ascenderunt, grauiora subsiderunt, et sic elementa nata sunt, inde Li Ki progenuit. 12. Elementa Stoicis vel grauia sunt vel leuia, Sinis vero itidem. 13. Mundus Stoicorum post certas periodos in Deum redit cum omnibus diis, et Iupiter nouum ex se interna operatione mouente producit. Simile fatum mundo Sinae annunciant, secundum quod ne animis et daemonibus quidem exceptis cuncta post certa curricula temporum in Li redeunt, quod postea per Ki, id est motum suum internum nouum mundum producit. 14. Nec anima hominis vel ratione originis vel ratione naturae sua, vel ratione status sui post mortem alia est, apud Sinas, quam apud Stoicos, nempe ex Ioue siue Li progesa, ad eum iterum reuertitur. 15. Quamuis autem Deus Stoicorum reuera materialis sit, nempe ignis subtilissimus, auctor tamen est omnis sapientiae et virtutis. Quid igitur mirum, virtutes quinque ex Li, licet chaos rerum etiam materialium fit, emanare. 16. Mors et destruacio

structio secundum Stoicos fit, quando partes materiae resoluuntur, partes materiales redeunt in materiam, spirituales in Deum, rationes semi-nales in mundi animam. Idem visum Sinensibus, secundum quos partes coelestes ad spiritum coeli redeunt, terrestres ad terram. Ipsum iam lectorem aequum et a partis studio non occupatum rogamus, an non verissimilima nos ratio cogat Sinensem physiologiam, eodem, quo Stoicam modo interpretari? Nec obstat, quod fassi supra sumus, priscos Sinas non ita statuisse videri: quamuis enim hoc verum sit, aut animam mundi tamen aut spiritus mundi partes velut anima informantes admirerunt, quae postea a philosophis aucta, polita, et comitis ornata sunt, ut cum Stoico quoque systemate evenit. Vedit id Longobardus, qui Tai Kie cum anima corpus informante et cum anima mundi veterum comparans, iudicauit exacte omnia conuenire^h; vedit id P. de S. Maria, qui cum his Europaeorum opinionibus eruditte conciliauitⁱ. Vedit is, quo nemo acutius, videbat si praeiudicio non impediretur, LEIBNIZIVS, qui eleganter monet^k: *Potuisse intelligere Sinas nomine Tai Kie substantiam et formam primitiuan et nomine Ki materiam primisian, mundum concipere velut animal aliquod, vel ens viuum viuiversale, genium supremum, personam summam, quem in modum Stoici de mundo locuti sint.* Ait haec tamen veteribus Sinis tribuere non vult, quia loca clarissima extant, et hinc animam suam supramundanam surrogari vult: nempe, ne propria vineta caedat, postquam eos orthodoxos esse statuerat. Quod cur vir summus tantopere vrgeat, et ita mordicus teneat, ut malit torquere subtilissimis distinctionibus omnia, quam has partes defere, nos equidem ignoramus. Cel. CROSAEV^l autem nihil se mirari, ait, *superuacuos Leibnizii conatus in purgandis Loiolitarum Sinensium superstitionibus. Nimirum hoc habuisse virum, alias incomparabilem, ut facile blanditiis et adulacionibus expugnaretur.* Atqui a nullis unquam hominum tantopere laudatum et commendatum fuisse, qua priuatis literis, qua etiam testimentiis pluribus passim in lucem emissis. Quod vtrum ita se habeat, nos equidem dicere non possumus; scimus autem, virum summum ad excusandos quam accusandos veteres philosophos fuisse prioniorem, et impatienter eos tulisse, qui atheismi patrocinium vbique inueniunt. Vnde vero tanta similitudo Stoici et Sinensis systematis deriuanda sit, certo definiri non potest, meretur autem expendi, quod CROSAEV^m affirmit: *Certum esse, sententiam philosoporum Sinensium eandem esse atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo sciatur, eos ante multa secula dogmata fere omnia sua huiusse.* Quae si non omnia vera sunt; ex parte tamen vera esse sumus persuasiimi. An vero hoc sistema physiologicum atheistum dici debeat, ex illis dijudicandum est, quae de atheismo Stoicorum differuimus.

XXXXX 2

Causa

^h) p. 233. 236.
ⁱ) p. 325. 338. 249.

^k) p. 442.
^l) Vol. II, Epp. Leibniz, p. 495.

^m) I. e.

Causa enim eadem est: ea vero non confundenda cum atheismo Sectae Foë et Lao Kiun.

*Physica Sini-
ca qualis?*

§. XXIV. Physica Sinensium qualis sit, ex antecedentibus iam patet, vbi origines mundanae et elementorum numerus, ordo, origo, virtutes delineata sunt. Quae satis crassa Minerua dicta esse nemo non videt. Rationes autem elementorum ex mente Sinarum ita explicat M. MARTINIVS †: *Quinque sunt elementa: aqua, ignis, lignum, metallum et terra. Aqua irrigat et descendit, ignis siccet et ascendit, lignum erectum et distortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens, semina terra capit, affertque fructus: Irrigans et descendens dat salsum, siccum et ascendens dat amarum, rectum et distortum facit acidum, ductile et politurae idoneum mordax facit, siue acre, accipiens semina et dans fructus, dulce gignit.* Ex quibus colligi potest, elementa hic considerari non ut principia mixtorum, sed ut partes mundi, atque ut prima corpora, non vero primorum corporum principia. Vnde qualitates non combinationem particularum, sed proprietatem corporis hoc loco denotare, recte obseruatum T. H. SPIZELIO ^o. Qui quoque monet, Sinas singulis elementis singulas planetas tribuere, Saturnum terrae, Iouem ligno, Martem igni, Mercurium aquae, metallo Venerem, cuius rationes ex physiologia Sinica a Longobardo adducta facile peti possunt. Vidisse autem Sinas ipsos ineptias huius doctrinae, inde constare potest, quia Riccius quatuor elementa eorumque qualitates Peripatetice tradentem, et libro quoque Sinica lingua exarato confirmantem non modo cupide audiuerunt, sed eius quoque disciplinam ambierunt. Vnde facile nobis persuaderi patimur, aures arrexisse Sinas, cum Europaeos audirent terrae rotunditatem, solis magnitudinem, cometarum ignes et innumera physica alia tradere. Videntur autem Sinae nonnihil physicarum hypothesium praeter Aegyptios, ut supra dictum, ab Indis accepisse: nam et ipsi ut Indi, chaos et ortum rerum ex eo ouum nuncupare, cuius testa in coelum, albumen in aërem, vitellum in terram abierit, idque media nocte, sub illud tempus, quo astra coelum exornantia solstitialia brumalique reuocatione vertantur, tradit MARTINIVS ^o. Quae conjecturam confirmant supra allatam, veterum Sinarum physiologiam nonnihil alteratam a peregrinis dogmatibus Aegyptiorum, Indorum et Arabum, qui ab illis acceperunt, fuisse. Id quod verisimilius est, quam quod RENAVDOTIVS ^o coniicit, a Persis eos dogmata quaedam accepisse, quos frequentasse Chinam nondum est euictum. Nam quod a SPIZELIO ^o tribuitur Sinis duplex principium, si modo recte tribuitur, ad exotericam idololatrarum, sectae Lao Kiun et Foënae doctrinam pertinet, et non a Persis, sed ab Aegyptiis ad Indos, ab his ad Sinas cum Xekiana disciplina delatum

†) loc. cit. L. I. c. 9.

n) De Literat. Sinens. Sect. IX. p. 171.

o) loc. cit. p. 3. 4.

p) loc. cit.

q) loc. cit. p. 193.

Iatum est, et satis verisimiliter Tryphonem Aegyptiorum magis, quam Arihmanium Persarum repreſentat. Nihil autem, si COVPLETVM audis, celebrius in physica Sinica explicatione aenigmatis Fohiani, cuius supra mentionem fecimus. Hoc ita physica interpretatione foluisse Confucius cum sequacibus ait, vt materiam primam inſtar ingentis cuiusdam maris concipient, quod in duo maria minora, nempe duo principia secundaria diſtribuatur. Illud perfectum, yam, hoc imperfectum yn esse. Ex horum principiorum quolibet per ſecretionem quandam oriri alia principia duo, et quidem ex perfecto perfectum maius, imperfectum minus, ex imperfecto, perfectum minus, imperfectum maius. Et has esse quatuor imagines ſeu emanationes Confucii, quae cum varie commifeantur, octo exhibeant rerum species. Cuius fecundum Fohium hoc ſchema ſoleat apponi:

Duo rerum materialium principia.

Perfectum, Imperfectum.

Quatuor imagines inde exortae.

Maius perfectum Minus imperf. Minus perfect. Maius imperf.

Octo ex his figurae emanantes:

<u>Coelum</u>	<u>Aquae mont.</u>	<u>Ignis</u>	<u>Tonitrua</u>
<u>Kien</u>	<u>Tui</u>	<u>Li</u>	<u>Chin</u>
<u>Venti</u>	<u>Aqua</u>	<u>Montes</u>	<u>Terra</u>
<u>Siuen</u>	<u>Can</u>	<u>Ken</u>	<u>Quen.</u>

Non immorabitur explicationi Confucianae, cum satis de hoc argumento supra dictum sit. Monendum tamen esse arbitramur, ipsum Confucium, qui ingenium magis politicum quam metaphysicum habuit, perplexum haesisse, quid ex hoc aerigmate excuspedum sit. Adeo enim obscurae eius meditationes sunt, ut nisi recentiorum Europaeorum conjecturis essent illustratae, vel commodo, ut poterant sensu, explicatae, nebras magis, quam lucem in argumento naturali promitterent. Mirandum itaque non est aequa facile eos moralia dogmata, quam physica, in istis lineolis inuenisse; Cuilibet enim pedi hic modulus aptari potest; vnde a conjecturis, quibus historiam philosophicam onerarunt nonnulli, malum abstinere, quam nostras suspiciones Sinis tribuere. Quae pestis, dici

Xxx xx 3

r) loc. cit.

non potest, quam foede historiam philosophicam corruperit. Talia sunt, quae RENAVDOTIVS coniicit, principium Persarum duplex Confucio hanc explicationem suppeditauisse. Id enim absque verisimilitudine dici ex systmate physiologico Sinarum, quod duplex principium non admittit constare manifeste potest. Ex his vero de medicina quoque Sinen-
sium statui potest, quam empiricam esse et vix nomen mereri artis saluta-
ris, risum quoque interdum mouere, recte iudicauit MORHOFIVS^{II.} Constat enim ex relatione ANDREAE CLEYERI¹, societatis Indicae in noua Batavia archiatri, qui cum libros medicos Sinenium consuluisse, *Specimen medicinae Sinicae, sive opuscula medica ad mentem Sinenium* edidit: pleraque ad pulsuum inuestigandorum rationem reuocari, se-
cundum hos medicamina exhiberi, nitique totam eorum artem salutarem, sympathia et relatione membrorum corporis, nec non pulsuum, cum
quinque elementis et anni tempestatibus: Scimus quoque ex his relatio-
nibus, chemiam eos ignorare, (quam didicisse demum imperatorem Cham-
ty a Iesuitis ex Bouueto discimus) alchemiam ad insaniam colere, Grae-
corum et Europeorum medicamina ignorare, inque id potissimum con-
niti, vt qualitates quinque elementorum, quarum aliquam singulis mem-
bris potioribus attribuant, restaurarent. Tacemus alia ibi allata, quae fa-
tis nos docent, aut empirica felicitate Sinenses interdum pulchre mederi,
aut inepta esse pleraque nec laudibus digna quibus nonnulli², quibus
peregrina omnia placent et magna sunt, eos cumulant.

*Philosophia
practica Si-
nenium.*

§. XXV. Infantes esse in philosophia theoretica Sinas, et valde a nobis superari, ex dictis est manifestissimum. Ast superari nos quoque a Sineni philosophia practica, magni viri non sine admiratione et insi-
gnibus laudibus fatentur. Faciunt id imprimis Iesuitae, quibus pollicem
hoc quoque loco premit LEIBNIZIVS, quem more suo sequuntur cele-
berrimi viri G. B. BULFINGERVS³ et C. WOLFIVS⁴, vt deos mino-
rum gentium taceamus. Nec negari potest, pulcherrimam esse doctrinam
moraiem et ciuilem Sinarum, prout eam Iesuitae nobis exhibuerunt,
maxime postquam acumine Bulfingeriano scopae dissolutae monitorum po-
liticorum Sinenium in systema elegans et aptissimum ire coactae sunt.
Ast hic merito recurrit dubium, incertum esse, annon multa ex ingenio
interpretum accefferint, quemadmodum haud parum pulchritudinis ex
ordine et supplementis Bulfingerianis acceperunt? Ad rationem tamen
politican imperii Sinici attendantibus, manifestum est, praecclare ita rerum
ciuilium, ad mores attemperatarum rationes iniuisse Sinas, vt his fulcris
tot seculis inconcussum stare potuerit imperium Sinicum. Quamuis fa-
bulas nobis Milesias enarrant, qui nescio quod aureum seculum nobis in

China

s) Vnum enim principium, Li, statuit.

t) Polyhist. T. II. p. 13.

u) Vid. Act. Erud. 1682. p. 301.

v) Eos nominat HEYMANN. I. c. p. 730.

w) Praef. Nouiss. Sinic.

y) II. cc. conf. SPIZZEL. I. c. f. 8. p. 126. RIM-
MANN, L. c. p. 8.

China singunt, cum historia amplissimi regni indubitatus testis sit, nec tyrannis illud caruisse, nec bellis intestinis, nec imperatoribus in vitiorum coeno se voluntatibus, nec deesse inter eos scelera et flagitia publica, et imprimis duritatem procerum erga humiles, auaritiam et iniustitiam, per totum imperium regnare. Praeclare quoque obseruatum cel. Moshema, qui nuper egregie prorsus de philosophia morali et ciuili Sinensium differuit, haud multum ad felicitatem imperii Sinici attulisse monrum praecpta, sed deberi illam partim ordini et dispositioni imperii, partim loco regni in extremo angulo Asiae siti et a peregrinorum conuersatione usque, quibus respublike mutari turbarique solent, remoti. Ad di his merito debet, virtutem Sinensis philosophiae, non esse fructum rationis vel effectum veritatum certarum et ad vitae felicitatem attemperatarum, non hominis eam animum a cupiditatibus oestro liberare, sed esse politicam tantum; et ethicam ideo Sinicam, aliquot tantum officia comprehendere, quae ad conseruationem tranquillitatis internae in republica, et fulciendum sine violentis mediis imperium, referuntur. Mirum itaque non est, ambitionem pleraque sibi in systemate politico poscere, et religionis influxum, poenarumque et praemiorum post hanc vitam respectum, parum aut plane nihil in hac moralis doctrina agere ^b. Quae tantas laudes perfectissimae philosophiae mereantur, lectori aequo et partis studio non impedito expendendum relinquimus. Duplex autem Sinarum philosophia practica est, alia vulgaris, alia erudita et Confuciana. Illa sedecim regulis comprehenditur, quae a Mandariris singulis calendis Idibusque mensis cuiusvis iussu imperatoris praeleguntur: quaeque intelligi satis nequeunt, nisi ad rationes status, quas conditores, monarchiae inierunt, quis attenderit, et, quibus mediis securitati et tranquillitati imperii prospexerint, examinauerit. Qua in re praeclare prorsus versatus est praefantissimus Moshemb, qui ipse ab iis legendus est, qui neruos prudentiae civilis inter Sinas discere cupiunt. Eius enim obseruationes, licet egregias prorsus et incomparabiles hoc transferre, institutum vetat. Verbo tantum obseruamus, opinionem populi de imperatore coeli filio, et unico publicae salutis a coelo impetranda fonte, obsequiumque pronissimum et perfectum, quod ex ea fluit, ipsorumque principum exempla ad conseruandam hanc summam in animis auctoritatem facientia et amorem populi conciliantia potissima fulera esse, quibus imperii Sinensis felicitas sustentatur, et quibus procerum, parentum, aliorumque, qui societati praesunt officia attemperantur. Ethica philosophica autem ex libris Confucianis disci debet, ex quibus cum potiora collegerit ill. BULFINGERVS, specimen aliquod inde repetemus, plena haustrum ad ipsum eruditissimum librum dimissuri:

I. Duo

^a) loc. cit.^a) Contentiem habemus cel. WOLFIVM
I. c. qui virtutem Sinicam sine his fundamentis constare fatetur. Praeclare ideo Europeorum ethicaepraerogatiuam concedit BULFINGERVS I. c.
p. 280. seq.^b) Conf. MOSHEM. I. c. p. 332.

I. Duo sunt doctrinae Sinicae capita, alterum pertinet ad naturae rationalis cultum, alterum ad renouationem populi, illud ethicam hoc politicam complectitur.

II. Ad poliendam naturam rationalem requiritur, primo ut excolatur intellectus scientia rerum omnium, eousque, dum in discernendo bono et malo non aberret, tum ut imbuatur voluntas virtutis amore et virtutis odio, deinde ut affectus coereantur; postea ut componantur actiones et cum ceteris hominibus consuetudo ad honesti et decori regulas.

III. Populus ita instituendus est, ut qui se primum regere possit, idem postea familiam instruere, tum magistratibus admoueri et priuata regna dirigere, et tum denum imperium gerere possit.

IV. Philosophus est, qui amplissimo studio versatur in libris scientiisque omnibus, omniaque examinans exigit ad regulam rectae rationis, ita ut a veritate et virtute, si fieri poterit, nunquam deflectat.

V. Vi intellectu consummata, quod fit rebus omnibus intime exhaustis, intentio ac voluntas verificabitur, et animus emendabitur a prauo affectu, et tum corpus bene compositum, hocque curato, familia domestica, post hanc priuatum regnum et tum imperium optime institutum pace fructur.

VI. Id quod a coelo est homini inditum, dicitur natura rationalis, quod huic conformatur natura et eam consequitur, dicitur regula seu contentaneum rationi: restaurare quoad exercitium hanc regulam se suaque per eam moderando, dicitur institutio seu disciplina virtutum.

VII. Coelestis quaedam est ratio omnibus indita, at vero post huius iacturam ad hanc perfectionem recuperandam contendere, humana quae-dam via et ratio est. Illud sanctorum est, hoc sapientum.

VIII. Vnicum viuendi principium hoc est: quicquid agas, agere vere, ex animo totisque viribus et a tuo ipsis corde gradum facere ad alios. Vera itaque mensurae normaeque ratio est, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

IX. Ut homines discernamus, opus est attendere primo quid agant, deinde operis finem respicere, tum videre, quibus in rebus studiisue con-quiescant.

X. Auribus vix percepta per os illico fundere, neque hoc agere, ut ea tibi ipse primus applices, quam impertias aliis, virtutis quidam contemtus ac repudiatio est.

XI. A discipulo requiritur, ut rationes plene perdiscat, examinet singula, viros sapientes consulat, ratiocinando meditetur et expendat singula, res clare distinguat, solide et constanter operetur.

XII. Non externa tantum virtutis constantia requiritur, sed etiam interna, quae nihil egerit rerum, quod non vulgari possit inter homines, nullam voluerit cogitationem, cuius nolit confidum esse coelum.

XIII. Ita virtuti studendum est, ut ea gaudeas.

XIV. Per-

- XIV. Perfectus vir serio attendit et inuigilat suo interiori.
- XV. Tres classes virtutis studiosorum sunt, qui intelligunt, quid sit virtus, qui amant, qui potiuntur.
- XVI. Radix et fundamentum virtutis, vnius cordis rectitudo et norma est.
- XVII. Orbis regulae sunt quinque; regem inter et subditum iustitia, parentes inter et filios amor, maritum inter et vxorem fides coniugalis, fratres maiores natu inter et minores subordinatio, mutua inter amicos concordiae et consuetudinis officia. Tres cardinales virtutes sunt: prudentia in discernendo bono a malo: amor vniuersalis erga omnes, et fortitudo in prosequendo bono, vna vero cordis soliditas et rectitudo eas exerceat.
- XVIII. Quia motus animi reconditi sunt, ideo perfectus vir sollicite inuigilat cordis sui secreto et cautus est in internis, quae solus intuetur.
- XIX. Versatur virtus in tenendo medio illud qui transilit, similis est non attingenti.
- XX. Sola et vnicarum virtus pretiosa reputanda est.
- XXI. Populo in virtute plus est, quam in aqua et igne: nondum vidi qui insisteret virtuti et periret.
- XXII. Exemplis persuadendus magis populus est quam praeceptis: iustumque virtutem, qua prior ipse plenus sis, in alios transfundere.
- XXIII. Sapiens suum seuerus censor est, idemque testis, accusator et iudex.
- XXIV. Vincere se ipsum atque ita redire ad primaeum illud temperamentum naturae rationalis, hoc est obtinuisse cordis innocentiam et perfectionem.
- XXV. Aut socordia obstat virtutis studio, aut male consideratus ardor.
- XXVI. Perfectus vir aggreditur viam ordinariam et ideo constanter in ea progreditur.
- XXVII. Probus atque perfectus vir, vniuersalis est.
- XXVIII. Charitas est affectio animi constans et consentanea rationi, qua quis abiecta proprii commodi cura, totius orbis homines amplectitur, haud fecus ac si vnum quid idemque secum forent, atque adeo communem cum iisdem sensum tam inter prospera, quam aduersa et haber, et prodit.
- XXIX. Solus ille, qui probus est, tuto potest diligere homines, tuto potest eos odire.
- XXX. Eo quod rectum iustumque est, compensato iniurias et odia, benefactis compensato benefacta.
- XXXI. Peccare nec emendare, hoc ipsum dicitur peccare.
- XXXII. Perturbatio animi est velle aliis ea, quae non sunt arbitrii sui, vel quae sunt inter se pugnantia.

XXXIII. Perfectus vir pro ratione status sui res agit, nec cupit aliquid, ab eo alienum.

XXXIV. Virtutis et sapientiae studiosus adhibet nouem considerationes, inuidendo perspicaciam, in audiendo vim audiendi, in habitu oris ferenam placiditatem, in statu corporis grauitatem, in fermone fidem et veracitatem, in actione sedulitatem, in rebus dubiis consilium, in ira et vindicta, incommodorum considerationem etc.

Pauca haec ex multis sufficient, vt velut ex vngue leo intelligi cognoscique possit, cuius generis ethica Confuciana sit. Addi his debent ea, quae de regimine familiae, de officiis magistratum, de administratione imperii praecipit doctrina civilis Sinica. Quae vero hoc loco adduci non possunt, cum istam prolixitatem nostra refugiat tractatio. Ad ipsum itaque Cel. Bulfingerum, qui cuncta ordine digessit, et loca Confuciana simul adduxit, lectorem dimittimus, iucundius ex his fontibus, quam ex nostris riuulis hausturum.

**Enixios de
ethica Sini-
ca.*

§. XXVI. Splendere haec precepta moralia, non negamus, ast splendere ita, vt aliorum radios extinguant, id expendendum lectori relinquimus, comparandumque cum philosophorum Europaeorum doctrina moralis. Nos pauca supra dictis addimus, et considerare iubemus: ignorare ethicam Sinensem certum principium, nec definire posse, quae sit ea ratio congenita, quae cordis rectitudo, quae laudata illa perfectio, nec posse nexum ostendere. Fassus id est, qui immensum in modum Sinicam ethicam extulit, illustris WOLFIUS. Considerari autem velimus, hunc perfectum virum Sinensium attamen vel idolatriae, vel superstitioni, et impietati litare, et confistere virtutem Sinensem sine numine. Neque virtus haec ad esotericam disciplinam referri potest, fatentur enim eius laudatores, ceremonias praefcriptas legibus apud Sinas quam maxime ad moralem doctrinam pertinere; et inter virtutis media referri. Ast eas a superstitione et impietate absoluere velle, effet laterem lauare, vt ex supra dictis intelligitur. Tacemus fucum Europeum Sinensi virtuti illum, vt iucundius possit commendari. Haec an tanta sint, vt soli in morali doctrina triumphare Sinae dici queant, aequi iudices viderint.

